

BULLETIN SLOVENSKEJ ASOCIÁCIE KNIŽNÍC

ROČNÍK 9

ČÍSLO 1

BRATISLAVA 2001

Bulletin Slovenskej asociácie knižníc

Ročník 9

Číslo 1/2001

Vydáva Slovenská asociácia knižníc (sekretariát: Centrum VTI SR, Nám. slobody 19, 812 23 Bratislava) • Hlavný redaktor Ján Kurák • Výkonná redaktorka Mária Mlynáriková (tel.: 07/43 42 05 97, e-mail: publik@tbb5.sltk.stuba.sk) • Redakčná rada: Jana Amrichová, Daniela Gondová, Anna Hudáková, Oľga Lauková, Tatiana Popová, Eleonóra Janšová • Vychádza 4x ročne • Registračné číslo 2512/2001 • ISSN 1335-7905 • Tlač CVTI SR • URL adresa SAK: <http://www.sakba.sk>

OBSAH

M. Kadnárová: Aký bude rok 2001 pre SAK? 3

ČLÁNKY – ŠTÚDIE

D. Katuščák: Nové začiatky v Slovenskej národnej knižnici v Martine 6

T. Trgina: Rozhodujúci je ľudský faktor 12

O predsavzatiach niektorých našich verejných knižníc na rok 2001 (anketa) 17

J. Šušol: Projekt CECUP— pohľad späť (?) 27

INFORMÁCIE

Zo života SAK 32

Valné zhromaždenie SAK 9. novembra 2000 32

Zo zasadnutia SR SAK 22. novembra 2000 33

Zo zasadnutia SR SAK 24. januára 2001 34

Týždeň slovenských knižníc (2. ročník) 35

Podujatia Slovenskej asociácie knižníc v roku 2001 37

J. Šušol: CELIP – prvé zasadnutie riadiacej skupiny 37

Zákon o slobode informácií a knižnice 40

Britská knižnica sa otvorila svetu 43

PREČÍTALI SME ZA VÁS

M. Sliwińska: Knižnice v Poľsku 44

A. Gawroński— M. Dynkowski: Knižničné portály alebo virtuálne informačné
pracoviská 47

EBLIDA INFORMUJE

Informácie 52

Ceny kníh: Rada prijala rezolúciu 52

Slovenské a východoeurópske informačné zdroje 52

Chystané podujatia 53

RÔZNE

Životné jubileum 54

Aký bude rok 2001 pre SAK?

PhDr. Mária Kadnárová, predsedníčka SAK

Práve ste sa stali svedkami zaujímavého zhľuku noviniek: držíte v rukách prvé číslo ďalšieho ročníka Bulletinu SAK v novom šate a čítate prvý úvodník novej predsedníčky v prvom roku predĺženého trojročného volebného obdobia orgánov SAK. Ako už viete, v novembri bola zvolená nová správna rada SAK (SR SAK) – nová doslova, pretože okrem dvoch členiek boli zvolení zástupcovia knižníc, ktorí ešte v tomto vrcholnom orgáne SAK nepôsobili. Máme za sebou už dve zasadnutia SR SAK (o čom sme rokovali, sa dozviete z novej rubriky bulletinu *Zo života SAK* na s. 32). Uvedomujeme si, že sme prevzali štafetu po nesmierne náročnom i dosť búrlivom období, v ktorom sa SAK etablovala ako rešpektovaný a uznávaný partner v oblasti rozvoja knižníc pre štátne i samosprávne orgány (podrobne o tomto vývoji písala Daniela Gondová v čísle 4/2000). Nazdávam sa, že môžem v mene všetkých členov SR SAK povedať, že nás spája rovnaká ambícia: udržať úroveň pôsobenia a činnosti SAK na takej kvalitatívne veľmi vysokej úrovni, akú dosiahli predchádzajúce orgány SAK. Podstatnou podmienkou je však záujem a predovšetkým aktívna podpora členských knižníc SAK, prejavujúca sa účasťou na činnosti asociácie a iniciovaním rôznych aktivít (od upozorňovania na rôzne problémy, ktoré sťažujú činnosť knižníc, až po návrhy na nové témy pre pripravované podujatia).

Kontinuitu činnosti asociácie zabezpečuje návrh plánu činnosti prijatý na poslednom valnom zhromaždení (VZ SAK). Z neho vyplývajú hlavné okruhy činnosti, ktorým sa chceme venovať v tomto roku. V období november – december prebehlo konštituovanie jednotlivých odborných skupín a sekcií. Výsledkom prvých stretnutí sú návrhy podujatí, ktoré dopĺňajú rámcový program činnosti SAK na rok 2001. Spolu s doplneným rozpočtom budú tieto návrhy predmetom rokovania marcového VZ SAK, ktoré sa po veľmi dlhom čase uskutoční na pôde Slovenskej národnej knižnice v Martine.

Čo nás teda čaká v tomto roku?

Predovšetkým je to 2. ročník **Týždňa slovenských knižníc** –TSK (podrobnosti sa dozviete z informácie na s. 35). Že ide o významné podujatie, ktoré dokáže osloviť verejnosť, svedčí podpora Spolku slovenských knihovníkov (SSK) i avizovaný záujem zo strany zodpovedných pracovníkov Ministerstva kultúry SR. Členovia sekcie verejných knižníc okrem TSK pripravujú podujatie zaoberajúce sa problematikou vymáhania nevrátených dokumentov, ku ktorému pripravujú prieskum vo verejných knižniciach s cieľom zistiť existujúce postupy a navrhnúť legislatívne čistý a jednotný postup v tejto oblasti.

Sekcia akademických knižníc pripravuje dva semináre, ktoré budú venované problematike informačného zabezpečenia vzdelávacieho, vedeckého a výskumného procesu v podmienkach akademických knižníc a Stratégii rozvoja slovenského knihovníctva

do roku 2005. Náplňou už tradičných **Dní akademických knižnic** by tentoraz mali byť výsledky pripravovaného prieskumu „Ľudské zdroje v akademických knižniciach“, problematika súborného katalógu a výklad knižničného a autorského zákona. V spolupráci s odbornou skupinou pre zahraničnú spoluprácu sa pripravuje i seminár EBLIDA, venovaný problematike licencií elektronických dokumentov. Kľúčovým podujatím odbornej skupiny pre zahraničnú spoluprácu bude príprava zájazdu do Prahy na medzinárodnú konferenciu INFORUM, ktorý už tradične pripravujeme v spolupráci so SSK. Odborná skupina je garantom udržania dobrej úrovne spolupráce s tými partnerskými zahraničnými inštitúciami, s ktorými už SAK má nadviazaný kontakt (napr. český SDRUK, EBLIDA ap.).

Legislatívna odborná skupina si pre rok 2001 stanovila nasledovné priority: sledovanie uplatňovania zákona o knižniciach č. 183/2000 v rámci pripravovanej reformy verejnej správy a iných legislatívnych noriem týkajúcich sa činnosti knižnic. Pretože ako sme sa už neraz presvedčili, tvorcovia rôznych legislatívnych materiálov nedoceňujú význam komparácie pri ich príprave, a to nielen v medzinárodnom, ale i národnom rozsahu, ako o tom svedčí i najnovší prípad zákona o VŠ*, či už dlhšie trvajúci nesúlad autorského zákona s poskytovanými knižničnými službami. Pozitívny význam pre knižnice má zákon o slobodnom prístupe k informáciám a opäť závisí iba od nás, ako to dokážeme využiť v praxi knižnic. Skupina chce venovať pozornosť príprave podkladov a pripomienkovaniu vyhlášok a vykonávacích predpisov potrebných pre knižnice.

Odborná skupina pre informatizáciu sa rozhodla v roku 2001 dosiahnuť skvalitnenie webovej stránky SAK. Prvým krokom je získanie samostatnej domény pre SAK, čo urýchli prístup používateľa k stránke SAK (www.sakba.sk) a aktualizácia a rozšírenie okruhu informácií uverejňovaných na stránke. Úlohou tejto skupiny je pripravovať odborné stanoviská k projektom elektronizácie a internetizácie knižnic. Prvým materiálom, na ktorom si vyskúšajú silu svojich argumentov v prospech celej knihovníckej obce, je vedecko-technický projekt pod názvom „Projekt elektronizácie knižnic ako súčasť rozvoja informačných sietí SR (CASLIN)“, ktorého autorským pracoviskom a súčasne i predkladateľom je Univerzitná knižnica v Bratislave. Na projekte participovali prostredníctvom svojich zástupcov i KKIV FIF UK a CVTI SR. Keďže má ísť o východiskovú bázu naštartovania Programu elektronizácie knižnic v rámci budovaného národného knižnično-informačného systému s cieľom zabezpečiť štátnu finančnú podporu Programu elektronizácie knižnic, bolo by vhodné, keby sa s predkladaným návrhom oboznámilo čo najviac knižnic. Toto odporúčanie sa dotýka i návrhu Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2005, ktorý bol rozoslaný na medzirezortné pripomienkovanie a predpokladá sa jeho skoré predloženie na rokovanie vlády Slovenskej republiky. Sledovanie ďalšieho osudu „Stratégie ...“, ako aj iných strategických a rozvojových materiálov je v rukách členov odbornej skupiny pre dlhodobý rozvoj.

Názor na funkčnosť a kvalitu práce odbornej skupiny pre edičnú činnosť si môžete bezprostredne urobiť pri čítaní tohto čísla. Bulletin SAK chce i naďalej poskytovať

priestor na výmenu informácií i odborné diskusie všetkým členským, ale v konečnom dôsledku i nečlenským knižniciam. Záleží len na vás, či budete využívať i túto možnosť na zviditeľňovanie svojej činnosti. Je nespochybniteľné, že knižnice vyvíjajú nesmierne úsilie na rozvoj svojej činnosti, ale akoby im už chýbal dych na úspešné zavŕšenie tohto úsilia vo forme verejnej prezentácie výsledkov trebárs i v podobe článku uverejneného v našom bulletinu.

Čo dodať na záver tohto stručného „výpočtu“ plánovaných podujatí? Vari len toľko: ak sa nám podarí zrealizovať všetko, čo sme si naplánovali, môže to byť potvrdením správnosti vašej voľby v prípade orgánov SAK.

* V súvislosti so sekciou akademických knižnic sme už dostali i prvý podnet na vyjadrenie stanoviska SAK k problematike návrhu zákona o vysokých školách. Obrátili sme sa na predkladateľov zákona s požiadavkou zosúladiť navrhovanú legislatívnu úpravu o vysokých školách s knižničným zákonom, v ktorom sú akademické knižnice taxatívne definované spolu s okruhom činností, ktoré zabezpečujú.

Nové začiatky v Slovenskej národnej knižnici v Martine

doc. PhDr. Dušan Katuščák, PhD., riaditeľ SNK

Štvrtý pokus SNK

Slovenská národná knižnica (SNK) vznikla v roku 2000 vlastne už po štvrtýkrát. Je to zvláštne, ale akt založenia národnej knižnice, ktorý prebiehal v iných civilizovaných krajinách v 17. až 19. storočí, sa na Slovensku završuje až na konci 20. storočia.

Zjednodušene sa dá povedať, že SNK vznikla *prvýkrát* v roku 1863 spolu s Maticou slovenskou (MS). *Druhýkrát* vznikla v roku 1941 v Martine z podnetu pracovníkov MS samostatná SNK, ktorá však nebola štátnou, ale spolkovou knižnicou. *Tretíkrát* vznikla v roku 1954 podľa zákona o MS, ktorý na jednej strane zlikvidoval spolkovú činnosť MS a na druhej strane urobil z MS „národnú knižnicu a knihovedný ústav“. MS zostala vo vedomí národa symbolom národa, avšak fakticky existovala až do roku 1968 len ako národná knižnica. *Štvrtýkrát* vznikla SNK 1. júla 2000 podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej.

Možno vznikla poslednýkrát, možno nie. V krajine, v ktorej sa takmer všetko stáva nástrojom politických šarvátok a kalkulácií, je možné všetko. Niektorí politici sa už ozvali a sľubujú, že všetko vrátia tak, ako to bolo predtým, a pod. Prečo nie – sme predsa dosť bohatí na to, aby sme mohli začínať stále od začiatku a podľa možnosti vždy v nefútovej konfrontácii s minulosťou.

SNK vznikla v roku 2000 odlúčením inštitúcie od MS, pretože MS ako spolok prestala vykonávať odbornú činnosť v podriadených inštitučných zložkách a jej priority sú v politickej a národnopolitickej oblasti, čo je s knižničnou prácou nezlučiteľné.

Činnosť SNK a Pamätníka národnej kultúry (PNK) nepatrila medzi priority MS. Jej programové priority na roky 1998 – 2001 formuloval predseda MS pán Jozef Markuš v týchto bodoch: *Orientácia na mládež; Orientácia na slovenský juh; Orientácia do územia; Orientácia na sociálno-ekonomické problémy; Orientácia na informatizáciu; Orientácia na vedecký výskum a prognózovanie.*

Knižnice by sa teoreticky mohla dotýkať orientácia na *informatizáciu*. Ďalej uvedieme niekoľko faktov, ktoré charakterizujú predstavu MS o informatizácii. Odlúčenie SNK a PNK od MS bolo v záujme slovenskej kultúry, vedy a vzdelania úplne nevyhnutné. Pri orientácii na spomenuté prevažne *národno-kultúrne* alebo *národno-politické* priority MS sa nedalo očakávať, že v rámci MS dôjde k rozvoju SNK a PNK.

Niekoľko faktov

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (MK SR) zriadilo SNK Rozhodnutím o vydaní zriaďovacej listiny Slovenskej národnej knižnice z 27. júna 2000, č. MK 1086/2000-1. SNK je štátna rozpočtová organizácia so sídlom v Martine. Minister kultúry poveril dňa 3. júla 2000 Mgr. Petra Cabadaja funkciou dočasného generálneho riaditeľa SNK. Dňa 8. novembra 2000 bol do funkcie generálneho riaditeľa po riadnom výberovom konaní menovaný doc. PhDr. Dušan Katuščák, PhD.

Statky-zmätky

V SNK prežívame čas delimitácie a riešenia vnútorných záležitostí. Proces delimitácie nie je zatiaľ skončený. Delimitačný protokol v súlade so zákonom 183/2000 Z. z. má uzavrieť MK SR a MS a následne MK SR a SNK. Činnosť je delimitovaná z MS na SNK zákonom 183/2000 Z. z. o knižniciach. Rovnako zo zákona, teda ex lege, prešiel z MS na SNK aj nehnuteľný majetok. Na liste vlastníctva SNK sú zatiaľ zapísané tieto nehnuteľnosti: budova a pozemky na ulici Osloboditeľov 1, Martin, budova a pozemky na námestí J. C. Hronského 1, chata na Martinských holiach, Kaštieľ Diviaky, Slovanské múzeum A. S. Puškina Brodzany, Múzeum Ludovíta Štúra Modra.

Inventarizácia hnuťelného majetku prebieha na základe dohôd. Čiastkové inventarizačné komisie skončili svoju prácu. Momentálne prebieha porovnávanie evidencie majetku. K fyzickému odovzdávaniu hnuťelného majetku nedošlo. Generálny riaditeľ SNK dohodol so správcom MS zapožičanie 5 automobilov pre potreby prevádzky SNK. Pokiaľ ide o finančné prostriedky, od dňa založenia má SNK vlastné účty v Národnej banke Slovenska v Žiline. Na tieto účty poukazuje od júla MK SR finančné prostriedky pre SNK. Rozpis záväzných ukazovateľov štátneho rozpočtu na II. polrok určila sekcia ekonomiky MK SR 4. 9. 2000 na 34 957, 5 tis. Sk, limit na reprezentačné 25 000 Sk, limit zamestnancov 289. Otvorená bola až do konca roka 2000 otázka delimitácie obslužného personálu a miezd obslužného personálu. Obslužný personál prechádzal do SNK postupne rozvízaním pracovného pomeru s MS a uzavretím nového pracovného pomeru so SNK. Prechod pracovníkov z MS do SNK delimitáciou nenašiel pochopenie vo vedení MS. Od 1. januára 2001 sa po dohode s MS presunul do SNK aj obslužný personál, žiaľ, bez mzdových prostriedkov. Záväzky a pohľadávky, ktoré vznikli v Slovenskej národnej knižnici v Matici slovenskej a v Pamätníku národnej kultúry v Matici slovenskej a zo zákona prešli na SNK, sa plnia.

Interné rokovania s MS ohľadne delimitácie a vzťahov ukázali, že situácia je veľmi komplikovaná a už neúnosná. Hoci správa majetku zo zákona aj podľa stanoviska MF SR prešla na SNK, MS toto stanovisko spochybňuje a domáha sa spoločnej správy štátneho majetku. Tomu však bráni veľa vecí. Jednou z najdôležitejších je napríklad ochrana zbierok. MS na pôde SNK organizuje rôzne podujatia, ktoré umožňujú vstup a pohyb cudzích osôb v jej priestoroch aj v neskorých hodinách, čo je pre SNK neprijateľné. SNK v takejto situácii nemá podmienky na svoju činnosť určenú zákonom.

Vzťah MS ku SNK by sa mal zmeniť a spojenie osvetových a národno-politických úloh s profesionálnymi úlohami zbierkových pracovísk sa musia vyjasniť a oddeliť. Podľa knižničného zákona musí SNK zabezpečovať aj činnosti, ktoré vzhľadom na minulé stratégiu vedenia MS z národnej knižnice a z Martina odišli. Verejnosť nie je dosť podrobne informovaná o tom, že to neboli len niektoré funkcie knižnice, ale napríklad aj celé ďalšie pracoviská (čiastočne tak vzniklo aj Národné literárne centrum s vyše 100 pracovníkmi). Funkcie a pracoviská by sa mali vrátiť a mali by pokračovať v SNK a v PNK, pretože to fungovalo dobre.

Podľa knižničného zákona prešla správa historických knižníc a knižničných fondov na Slovensku na SNK. To si vyžaduje nový *prístup*, nové *technológie*, nových *ľudí*. Musíme podstatne lepšie rozvíjať *zahraničnú spoluprácu* a hlavne začať účinne fungovať v *knižničnom systéme* na Slovensku. Na to však v danej situácii nemáme sily ani priestory. Nemáme napr. kde umiestniť *ekonomický odbor*, *redakciu časopisu Knižnica*, pracoviská pre *ochranu zbierok*, *odbor pre knižničný systém* (metodika), pre *medzinárodnú spoluprácu* a pod. Pohybujeme sa stále v obmedzených priestoroch, pričom MS má niektoré priestory prázdne.

Právny stav je vo februári 2001 taký, že SNK sa už musí zo zákona starať o zverené budovy, ale prakticky svoje správcovstvo nemôže naplno vykonávať. MK SR na delimitácii pracuje. MK SR a SNK navrhuje, aby sa tí pracovníci MS, ktorí v Martine zostali, presunuli do budovy na Mudroňovej ulici, pretože tá je takmer poloprázdna a nevyužívaná. Je to historická sídelná budova MS a SNK je pripravená rešpektovať jej spravovanie MS. SNK nechce ani nijako obmedzovať vlastnícke práva na čokoľvek, čo patrí MS. To, čo je dokázateľne vlastníctvom niekoho iného, rešpektujeme. Máme na mysli zbierky, ktoré patria nespochybniteľne MS, napríklad archív MS, ktorý je v budove na Hostihore...

Jednou z najcitlivejších tém je určite prvá historická budova MS. Predstavuje významný matičný symbol a jej Dvorana je stelesnením najvzácnejších matičných relikvií. Sú to matičné symboly a takto to treba aj naďalej pestovať. Nič nebráni tomu, aby sa tieto priestory využívali na podujatia tak, ako to bude MS potrebovať. Inak je to s budovou na Hostihore, ktorá aj pôvodne bola projektovaná na uchovávanie zbierkového fondu SNK a PNK. Tzv. *Zlatá niť* mala napríklad slúžiť ako *univerzálna študovňa* a vo vestibule mali byť služby. Teraz sa však tento priestor a prizemie využíva aj komerčne, na plesy, zábavy a pod., čo chceme rozhodne obmedziť. Veď podobné akcie sa nekonajú ani v národnej galérii ani v národnom archive.

Stav pracovísk

Stav Slovenskej národnej knižnice a Pamätníka národnej kultúry širšia kultúrna a vedecká verejnosť dostatočne pozná. Jednako však považujeme za potrebné pripomenúť niektoré fakty, na základe ktorých si treba vytvoriť predstavu o tom, kde sa SNK a PNK nachádzajú, a na základe poznania stavu načrtnúť, kam by SNK mala smerovať a ako to chce dosiahnuť.

V auguste 2000 požiadal poverený riaditeľ SNK pán Peter Cabadaj písomne bývalého štatutárneho predstaviteľa – riaditeľa SNK Dr. Miroslava Bielika – o podanie správy o stave SNK, jej výsledkoch, rozpracovaných úlohách s odovzdávacím protokolom pracoviska.

Dr. Bielik na list zatiaľ nereagoval, takže za rok 1999 a za prvý polrok 2000 nie sú dostupné oficiálne informácie o SNK. Na základe žiadosti generálneho riaditeľa SNK sľúbil Dr. Bielik predložiť správu o stave SNK za rok 1999 a prvý polrok 2000.

Z hľadiska strategického a koncepcného zámeru na najbližšie obdobie nie sú v tejto chvíli podstatné minulé úspechy, zásluhy a nerealizované deklarácie SNK, PNK a MS, ale faktický stav pracovísk v danej chvíli. Vierohodné informácie obsahuje napr. príležitostná samizdatová publikácia *Za samostatnú Slovenskú národnú knižnicu v Martine z marca roku 2000*.

Vyberieme z nej niekoľko faktov: Stav pracovníkov SNK klesol za roky 1990 – 1998 o 39. Je kritická personálna situácia. Týka sa nedostatku kvalifikovaných pracovníkov. Zanedbaná je starostlivosť o novú generáciu odborníkov, odchádzajú skúsení odborníci, noví neprichádzajú. Vcelku sa dá situácia charakterizovať ako *neprípravenosť na zvládnutie nových úloh, informačných technológií, nedostatočné odborné zázemie* a pod. Na činnosť mala SNK v MS takéto prostriedky (okrem miezd a energií):

Rok	Rozpočet MS zo št. rozpočtu	Prostriedky na činnosť pre SNK
1995	103,6 mil.	5,9 mil.
1996	139,59 mil.	6,64 mil.
1997	136,57 mil.	5,89 mil.
1998	111 mil. a 55 mil.	4,31 mil. a 3 mil.

Ohrozené boli základné funkcie SNK. Knižnica sa zmenila na úrad s upadajúcou odbornou činnosťou. Stratila prirodzenú autoritu a postavenie v knižničnom systéme na Slovensku. Zanedbané je doplňovanie fondov, spracovanie dokumentov, ochrana fondov, reštaurovanie dokumentov, upadla vzdelávacia činnosť, zastavili sa výskumné práce. Publikačná aktivita pracovníkov a pracovísk je na celkom nedostatočnej úrovni. Vyказuje ju pár odborných a vedeckých pracovníkov.

Knižnica má údajne asi 3,7 miliónový knižničný fond (podľa prírastkových zoznamov len 1,9 milióna jednotiek!). Okolo milióna jednotiek je nespracovaných.

Získavanie nových dokumentov sa dostalo na úroveň, ktorú prevyšujú podstatne menšie akademické alebo verejné knižnice. V roku 1998 SNK nakúpila 1 041 jednotiek (na porovnanie zaokrúhlene Univerzitná knižnica v Bratislave (UKB) – 3 000, ŠVK v Banskej Bystrici – 5 000, ŠVK v Košiciach – asi 4 000, Centrum vedeckých-technických in-

formácií SR – 5 000, Slovenská pôdohospodárska knižnica – 4 000 atď.). Kým napr. UKB mala na nákup takmer 5 miliónov Sk, SNK len 600 000 Sk.

Práve národné knižnice sú v iných krajinách miestami, na ktorých sa sústreďujú informačné zdroje potrebné pre vedu, hospodárstvo, kultúru a vzdelanie. Národná knižnica by mala mať hlavné všeobecné alebo špecializované databázy, ktorých nákup nie je možný a efektívny v jednotlivých rezortoch alebo firmách (všeobecné a špeciálne encyklopédie, monografie, časopisy a špeciálne dokumenty základného významu, citačné indexy a pod.).

Považujeme za nevyhnutné vyčleňovať čo najviac prostriedkov na získavanie dokumentov a informačných zdrojov. Je potrebné, aby sa prostriedky na nákup zdrojov postupne zvyšovali tak, aby SNK v roku 2004 mohla nakupovať za asi 10 miliónov. Iné porovnateľné národné knižnice venujú na nákup niekoľkonásobne viac. Zahraničná literatúra stojí pritom napr. švajčiarsku alebo nórsku národnú knižnicu rovnako ako Slovenskú národnú knižnicu.

Pamätník národnej kultúry

PNK je po organizačnej a vecnej stránke začlenený do SNK. Vykonávajú sa tam činnosti, ktoré v iných krajinách spravidla patria do národných knižníc (literárny archív, biografistika, literárne múzeum).

Áká je teda situácia na pracoviskách v Pamätníku národnej kultúry?

Archív literatúry a umenia. Opatruje skvosty národného kultúrneho dedičstva – literárne rukopisy, hudobné rukopisy, fotografické dokumenty. Počet pracovníkov klesol z 36 v roku 1990 na 29 v roku 1999. Čo je však horšie, výrazne sa obmedzil nákup nových zbierok. Priemerne sa od roku 1990 nakupovalo ročne asi 27 000 archívnych jednotiek (jd.) za asi 400 000 Sk ročne. Roku 1999 sa až koncom roka nakúpilo asi 12 000 jednotiek za asi 250 000 Sk.

Archív má asi 1 359 085 jednotiek. Literárnych rukopisov je 981 443 jd., z toho je 489 790 jd. nespracovaných jd. Hudobných rukopisov je 197 142 jd., z toho je 95 069 jd. nespracovaných. Fotodokumentov je 180 500 jd., z toho je 77 779 jd. nespracovaných. Priemerný ročný prírastok je asi 26 000 jd.

Najväčším problémom sú *nespracované* časti fondu. Nerobí sa fyzická *ochrana* a zabezpečovacie kopírovanie, reštaurovanie a konzervovanie. Požičiavajú sa spravidla originály. Absentuje výskum a prezentácia zbierok. Počítačové spracovanie neexistuje. Archív mal v roku 2000 dva počítače.

Biografický ústav. Po personálnej stránke je to relatívne konsolidované pracovisko, hoci počet pracovníkov klesol z 25 v roku 1990 na 13 v roku 1999. Kolektív tvoril odborne veľmi náročné biografické projekty – *Biografický slovník*, zborník *Biografické štúdie*, vykonáva rozličné kultúrne a vedecké aktivity. Ústav nedostal žiadne prostriedky

z grantov MS ani žiadne prostriedky na biografickú dokumentáciu. Taktiež nijaké prostriedky na zahraničné cesty. Projekty sa im daria len preto, že dokážu zohnať sponzorov, hoci ide o zákonom stanovené úlohy. Úlohou vedeckých pracovníkov by však nemalo byť riešenie ekonomických namiesto vedeckých úloh pri plnení zákonom stanovených úloh. Neexistuje tu žiadne počítačové spracovanie. Majú len jeden počítač.

Slovenské národné literárne múzeum. Zákonom stanovené úlohy sa zabrzdili, zastavili alebo zredukovali na minimum. Má fond asi 90 000 dokumentov. Ide o výtvarné zbierky, vecné pamiatky – predmety, unikátne knižničné jednotky, faksimile, audiovizuálne dokumenty, unikátne výtvarné diela a pod. Počet pracovníkov klesol z 38 v roku 1992 na 15 v roku 1998. Redukovala sa odborná práca a literárnomúzejná dokumentácia. Nedostatočná je akvizícia múzejných zbierok. V roku 1990 sa nakupovali zbierky takmer za 1 milión korún, v roku 1998 len 123 000 a do polovice roku 1999 len 3 000 Sk. Žiadne počítačové spracovanie. Majú jeden počítač. Vedeniu bola odobratá telefónna linka...

Základné deformácie a anomálie sme odstránili v roku 2000. O rozvoji sa však ešte nedá hovoriť.

SNK pôsobila v súlade so zákonom o Matici slovenskej v *rámci Matice slovenskej a nie v rámci knižničného systému Slovenskej republiky*. Išlo o *právnickú osobu v právnickej osobe*, pričom právna subjektivita SNK sa nenaplnila. SNK nemala v MS žiadny majetok a pod.

Knižničný systém tvoria podľa knižničného zákona 183/2000 Z. z. *vedecké, akademické, verejné, školské a špeciálne knižnice* a národná knižnica má byť prirodzeným iniciátorom ich rozvoja a intergrácie. Oživenie možno očakávať najskôr v druhom polroku 2001.

Bezprostredné úlohy v riadení SNK

Spracovať s okruhom vybraných spolupracovníkov organizačnú štruktúru SNK v súlade so zákonom o knižniciach 183/2000 Z. z. a v súlade so zriaďovacou listinou SNK. Organizačná štruktúra sa vyvíjala v SNK a PNK dlhé roky a nekonceptčne. Pracovné činnosti sa nabaľovali podľa toho, akí pracovníci boli k dispozícii. Organizácia a náplň sa v zásade prispôbovala ľuďom, namiesto toho, aby sa vyberali ľudia na úlohy. Nie je vylúčené, že pokračujú zo zotrvačnosti práce, ktoré kedysi ktosi vymyslel a ktorých zmysel a perspektívy sú nejasné.

V dôsledku prijatia knižničného zákona vznikla úplne nová situácia. Mnohé činnosti sa musia začať robiť novými formami a treba dosiahnuť, aby na týchto úlohách pracovali podľa možnosti mladí a kvalifikovaní ľudia.

SNK sa musí otvoriť a profesionálne zásadne aktivizovať v domácom aj medzinárodnom meradle.

Uskutočniť treba výberové konania na miesta vedúcich pracovníkov SNK, prípadne na miesta odborných pracovníkov alebo iné funkcie podľa úvahy manažmentu.

Organizačnú zmenu chceme využiť na dôkladné zhodnotenie pracovných činností, potrebu doterajších pracovných funkcií, pracovnú vyťaženosť a možnosti využitia pracovníkov v novej organizačnej štruktúre.

Usilujeme sa presadiť organizačnú štruktúru na technologickom princípe a integrovať procesy akvizície a spracovania bývalého Pamätníka národnej kultúry a Slovenskej národnej knižnice. Integrujúcim nástrojom sú štandardy spracovania dokumentov a tvorba počítačových záznamov vo formáte MARC bez ohľadu na ich druh (knihy, časopisy, muzeálne dokumenty a predmety, archívne dokumenty a pod.).

V celej technológii sa musia spracúvať dokumenty jedine pomocou počítačov. Treba dosiahnuť, aby sa pracovníci naučili s informačnou technikou pracovať, alebo ich bude potrebné nahradiť inými kvalifikovanými pracovníkmi. SNK musí fungovať ako kultúrna, informačná inštitúcia a vzdelávacia inštitúcia. Popri pracovníkoch na „linke“ treba začať vytvárať najmä personálne podmienky nielen na zhromažďovanie fondov, ale aj na ich výskum, ako aj výskum v oblasti knižničnej a informačnej vedy, v kultúrnej histórii, a organizovať kultúrne aktivity.

V rámci organizačných zmien predpokladáme zrušenie nepotrebných pracovných miest a získanie aspoň 20 nových mladých pracovníkov.

SNK sa chce zapojiť do práce Spolku slovenských knihovníkov a Slovenskej asociácie knižníc. Tesne bude spolupracovať s Katedrou knižničnej a informačnej vedy FiF UK. Bude rozvíjať odbornú metodiku nie koncentrovaním pracovníkov do jedného organizačného útvaru, ale poverením platenou funkciou odborného metodika vynikajúcich odborníkov zo SNK alebo z iných organizácií. Vo vzťahu s MS sa budeme usilovať o čisté a korektné vzťahy. Chceme eliminovať existujúcu animozitu a vypracovať modus vivendi s princípmi vzťahov a oblasťami spolupráce, koordinácii úloh spoločného záujmu na princípe rovný s rovným.

Rozhodujúci je ľudský faktor

PhDr. Tibor Trgíňa, riaditeľ Univerzitnej knižnice v Bratislave

Asi tak pred mesiacom som obdržal e-mail z redakcie Bulletinu SAK: Bezprostredne pred Týždňom slovenských knižníc chceme vydať nové číslo bulletinu, chceli by sme článok k aktuálnej problematike rozvoja, spolupráce, public relations knižníc z pohľadu Vašej knižnice. S dodatkom želania pekných sviatkov a nového roka podpísaný Ing. Kurák. Ďakujem za želania, v duchu ich opätujem, ale namôjveru v tej chvíli som netušil, o čom konkrétnom by som mal písať. Aj napriek tejto neistote som prisľúbil, že príspevok pošlem. Odvtedy mi tento záväzok občas prišiel na um a v duchu som si pre-

mietal tému za témou a „virtuálne“ formuloval niektoré myšlienky. Pretože problém nie je v tom, že by nebolo o čom písať, skôr naopak, tém je stále neúrekom. Viaceré z nich majú charakter až akýchsi knižničných „evergreenov“ – boli diskutované už pred rokmi na knižničných kongresoch, konferenciách, seminároch či valných zhromaždeniach a stále sú aktuálne, aj keď život, samozrejme, prináša aj nové témy a úlohy. Apropo, evergreeny. Nemôžem si odpustiť poznámku, že ak aj nové úlohy budeme riešiť tak líknavo a nedôsledne, ako sme to neraz robili v minulosti, tak, obrazne povedané, aj na nové hity budeme skôr prešľapovať na mieste, než aby sme sa posúvali k vyššej kvalite novým knižničným zákonom už konečne kodifikovaného knižničného tanečného parketu. Takže v snahe splniť objednávku redakcie sa zrejme nevyhnem tomu, aby som uvažoval o radoostiach a starostiach slovenského knižníctva vôbec, a Univerzitnej knižnice v Bratislave (UKB) zvlášť, a to v širších súvislostiach. Pretože je sa čomu aj radovať a nebolo by správne ignorovať niektoré trápenia. V kontexte týchto úvah by som sa však chcel osobitne zmieniť o jednom probléme, ktorý takmer každodenne vnímam ako kľúčový z hľadiska úspešnosti budúceho rozvoja našich knižníc, a to o probléme sformulovanom v názve tohto príspevku.

Nesporne zápasíme naozaj s veľkými priestorovými, technickými, finančnými a ďalšími problémami, ktoré skutočne limitujú realizáciu mnohých našich zámerov i každodennú prax. Ako keby sme si však stále dostatočne neuvedomovali, a ak si to aj pripúšťame, tak zatiaľ málo pre to aj konkrétne robíme, že najviac nás v práci limituje ľudský faktor. Osobnosť, kvalifikácia a motivácia zamestnancov knižníc, či sú to knihovníci, bibliografi, informační špecialisti, odborníci na informačné technológie, ekonómovia, alebo príslušníci robotníckych a ďalších profesií, ktorí uvádzajú do pohybu fondy, katalógy, počítače, databázy, služby a ďalšie oblasti bežnej knižničnej prevádzky. Reč bude o personalistike a personálnom manažmente v našich knižniciach a len zdanlivo to nebude aj o problematike rozvoja, spolupráci, public relations či o čomkoľvek inom, s čím sa na našich pracoviskách denne boríme.

Prosím, nech nikto na danom priestore nečaká dôkladnú analýzu tohto zložitého balíka problémov alebo návody na ich vyriešenie. Na veci už neraz pomenované však treba znovu poukázať a urýchlene pristúpiť k ich náprave. Málokde inde ako v tejto veci zápasíme s časom! Zámerom autora je pripomenúť, že nová legislatíva, strategické zábery, elektronizácia, internetizácia, ochrana historických knižničných fondov etc. sú nepochybne veľmi dôležité veci. Bodaj by sa udiali čím skôr a čo najviac, jedným dychom sa však treba spýtať, s kým a ako ich chceme urobiť. Pravdaže, aj za čo, ale nie je správne obmedzovať sa prevažne len na finančné či technické problémy. V ich riešení sa nám v porovnaní s dneškom postupne v horizonte roku 2005 pravdepodobne podarí dosiahnuť zreteľný pokrok, budeme však na novú situáciu pripravení aj ľudsky? Ľudsky = osobnostne, odborne, profesionálne. Súčasný personálny stav v knižniciach rozhodne nie je priaznivý: miestne a inštitucionálne sa čiastočne zrejme odlišuje, vo všeobecnosti však nie je uspokojivý.

Predstavme si situáciu, ktorá zatiaľ síce nie je všade a vždy celkom bežná, ale zasa nie je taká unikátna, aby sme ju považovali za nereálnu: z rozpočtových či mimorozpočtových finančných prostriedkov sa v knižnici vytvorila možnosť na akvizície, povedzme, informačných technológií (počítače, telekomunikačné spojenia, internet a pod.), ktoré vytvorila predpoklady na novú kvalitu v rôznych činnostiach a službách. A zrazu tu už nemáme primárne finančný a technický problém, zato naliehavou úlohou je riešiť to, kto bude s novými technológiami pracovať, ako ich budeme využívať, kedy ich prítomnosť pocíti aj koncový používateľ. Vzniknú teda problémy organizačné a kvalifikačné: napríklad sme svedkami takej nepríjemnej situácie, že čitateľ „vyučuje“ knihovníka, ako s novými technológiami narábať, ale keby len to! Disponibilnú techniku si musia osvojiť všetci (dokonca aj riaditeľ!), aj ženy pred dôchodkom, a navyše treba zamestnať, hoci len na čiastkový úväzok, aspoň jedného človeka, ktorý tomu naozaj aj rozumie, inak to stále „padá“. Človek s knihovníckou kvalifikáciou totiž môže riešiť vzniknuté problémy len po určitú úroveň využívania týchto technológií, potom už nepomôže ani entuziazmus a musí nastúpiť kvalifikovaný odborník. V opačnom prípade máme na pracovných stoloch iba pridrahé písacie stroje so značkou Pentium a ekonomicky nerentabilnú investíciu bez zreteľných spoločenských efektov. Kedysi sa tomu hovorilo „nejsou lidi“, dnes môžeme skôr hovoriť o zlom personálnom manažmente, o prevažujúcej empirii a intuitívnom riadení alebo o registrovaní pretrvávajúcich stereotypov bez ich efektívneho riešenia a absencii funkčného systému ďalšieho vzdelávania personálu.

Rozhodne nechcem zovšeobecňovať, čiastočne sa opieram aj o skúsenosti z UKB a znalosť situácie v mnohých iných knižniciach, viem čo sa deje v knihovníckom školstve a s uplatňovaním jeho absolventov v praxi. Opísaný príklad sa, pravdaže, netýka len elektronizácie, pretože s určitými modifikáciami možno takto ilustrovať ktorúkoľvek oblasť knižničnej práce. Tieto dôsledky sú latentné v čase, keď nedochádza k závažnejším organizačným či technologickým zmenám, o to vypuklejšie sa prejavia vtedy, keď tieto zmeny nastanú. K technologickej zmene môže dôjsť veľmi rýchlo, takpovediac jedným rozpočtovým opatrením, úspešnou verejnou súťažou a dodávkou nových zariadení. Kvalifikačná zmena u doterajšieho personálu je však pozvoľná a dlhodobejšia. Voľne parafrázujúc Napoleonovu myšlienku, ktorú prevzal v blahej pamäti aj sám veľký Lenin, aj v knižnici môžeme počítať len s takými ľuďmi, akých máme. Dodávam, že ak nechceme, aby to dopadlo podobne ako s víziou a praxou najmä druhého z menovaných pánov, tak môžeme urobiť len dve veci: získať niekoľko nových ľudí s potrebnou kvalifikáciou, alebo zvýšiť kvalifikáciu existujúcich pracovníkov. Jedno aj druhé je neľahká úloha, pričom prvá možnosť predpokladá zmenu personálnej politiky knižnice a jednorazovo použiteľné finančné zdroje, tá druhá si vyžiada určitý čas, ktorým na riešenie problému v danej situácii veľmi nedisponujeme.

Na tomto mieste treba povedať, že v našich knižniciach pôsobí veľa kvalitných, odborných a jazykovo zdatných ľudí, ktorí sú navyše pre svoju prácu doslova zaničení (inak by to už viacerí asi ani nerobili), a to bez ohľadu na vek či pohlavie, vysokú či strednú

školu a pod. Na ciele, ktoré sme si zaumienili dosiahnuť, však nie sme dostatočne pripravení, ihneď by sme potrebovali dvoj- až trojnásobný počet takých, akí sú určite na každom pracovisku a ktorí tú knižnicu či robotu doslova „ťahajú“. Žiaľ, je dosť aj tých, ktorí sa prevažne „vezú“, nemajú motiváciu na sebe pracovať, funkčný postup nebol, prípadne ani dnes nie je na ich pracovisku primárne založený na odbornosti a pracovnej výkonnosti, alebo nie sú pripravení v riadiacej funkcii vziať na seba zodpovednosť aj za prácu kolektívu. Demotivačným činiteľom je, samozrejme, aj nízke odmeňovanie pracovníkov knižníc, ktoré degraduje túto profesiu celospoločensky, ale aj v rezorte kultúry. Toto je osobitný problém a nemožno ho bagatelizovať či ignorovať, odmietam však argument, že je to len v peniazoch. Kapitalizmus na slovenský spôsob a neoddiskutovateľný všeobecný pokles kultúrnosti síce odsúvajú aj knižnice takmer na okraj spoločenského záujmu, dochádza však aj ku generačnému prerušeniu kontinuity niektorých odborných činností (v UKB napr. na úseku retrospektívnej bibliografie a historických knižničných fondov), viaceré osobnosti, ktoré boli v období normalizácie „odložené“ do knižníc, v ktorých tvorili určitú elitu (hoci väčšinou nemali odborné knihovnícke vzdelanie), odišli po r.oku 1989 do iných profesií bez primeranej náhrady, vyššia nielen finančná, ale aj spoločenská atraktívnosť iných sektorov a povolání pre absolventov knihovníckych škôl – to sú len niektoré z ďalších objektívnych dôvodov súčasnej situácie.

Keby sme ostali len pri týchto konštatovaniach a nepodnikli nič, aby sme to zmenili, tak to môžeme „zabalit“. Čo treba čo najskôr urobiť? Treba pripraviť vyhlášku o ďalšom vzdelávaní knihovníkov, určiť vzdelávacie inštitúcie, vybudovať školiace centrá a riešiť finančné otázky s tým súvisiace. Urýchlenie prác na kvalifikačnom katalógu a zaradovanie pracovníkov do tarifných tried je, samozrejme, súčasťou celkového procesu prípravy zákona o verejnej službe. Musíme zmeniť celkový prístup k personálnej práci: na väčšine pracovísk treba vykonať organizačný a personálny audit, vypracovať systémy kvalitatívneho hodnotenia, motivácie a produktivity zamestnancov, objektivizovať kritériá odmeňovania a pripraviť tréningové programy zodpovedajúce úlohám príslušnej knižnice a pracovným pozíciám jednotlivcov. Hoci knižnice pravdepodobne nikdy nebudú disponovať prostriedkami na využívanie renomovaných agentúr na personálne poradenstvo pre rozvoj ľudských zdrojov a profesionálne vyhľadávanie a výber pracovníkov či personálny leasing, v budúcnosti už nebude možné obmedzovať sa prevažne len na personálnu inzerciu. Knižnice si budú preto musieť cieľavedome a systematicky vychovávať vlastných ľudí, pričom bude nutné skvalitniť najmä prípravu manažérov pre stredný článok riadenia (na úrovni odborov a oddelení). Malo by byť povinnosťou, prejavom profesionalizmu a dobrým „mrvom“, aby si každý pracovník vo vedúcej funkcii pripravoval svojho vekové mladšieho nástupcu, ktorý zachová kontinuitu ním vykonávanej práce. Určité veci sa nedajú naoktrojovať zhora. Dôležitá je pozitívna pracovná klíma, jasné pravidlá hry a ich dôsledné dodržiavanie, preto sú v tomto smere nezastupiteľné osobné postoje, vedenie a riadenie zo strany riaditeľa a ostatného vrcholového manažmentu. Prírodzene, uvažuje sa tu predovšetkým o situá-

cii vo väčších knižniciach, hoci vyššie naznačené postupy majú všeobecnú platnosť, i keď v komornejšom prostredí menších knižníc sú akiste menej formalizované.

Slovenské knihovníctvo sa ubera správny smerom, aj keď v jeho súkolí to ešte dost škripe, takže ani tempo a výsledky zatiaľ nie sú také, ako by sme si to (knihovníci aj používatelia) želali. Vyriešili sme niektoré zásadné legislatívne problémy, konečne máme štandardnú národnú knižnicu, participujeme na medzinárodných projektoch, začína sa výstavba a rekonštrukcia niektorých dôležitých knižníc. Vieme, čo chceme, a sformulovali sme to do Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2005. Nebude jednoduché tento ambiciózny program presadiť najmä vzhľadom na jeho finančnú náročnosť, ale po etapách sa nám to napokon určite podarí, aj keď asi v dlhšom časovom horizonte. Aj vo vrcholových orgánoch štátnej správy, na Ministerstve kultúry SR určite, sa pre knižnice vytvorilo prajné prostredie. Z aktívneho profesionálneho života však v najbližších rokoch z vekových dôvodov odíde odborne erudovaná generácia, ktorá už zo dve desaťročia usmerňuje chod slovenského knihovníctva. Jednou z jej povinností je pripraviť nástup svojich nasledovníkov a odovzdať im knižnice v stave, z ktorého bude možné sa relatívne rýchlo priblížiť k úrovni knižničných a informačných služieb vo vyspelých krajinách. Aby sa tak stalo, musíme urýchlene skvalitniť proces manažérskej prípravy a celý systém vzdelávania a ďalšej odbornej prípravy. V tomto kontexte sa treba zamyslieť aj nad výberom uchádzačov a vzdelávaním knihovníkov v školskom systéme, pretože už druhé desaťročie knižničnickej školy produkujú absolventov, z ktorých viac než polovica skončí napokon niekde inde ako v knižniciach.

UKB je súčasťou národného knižničného systému a takmer všetko tu uvedené sa jej bezprostredne týka, v určitom smere možno viac než iných knižníc. Nech sa to nechápe ako prejav nemiestneho sebavedomia či podceňovania niekoho iného, ale jej pozitívny rozvoj je v poslednom čase zreteľný. Za týmito výsledkami sú konkrétni ľudia, pretože v slovenských podmienkach veľmi kvalitné technické vybavenie, multimediálne aplikácie, účasť na medzinárodných aktivitách a projektoch, ale aj uskutočnené a pokračujúce priestorové úpravy či široko rozvinuté kultúrno-spoločenské aktivity sú výsledkom náročnej práce jednotlivcov a celých útvarov knižnice. Budeme radi, keď účastníci slávnostného otvorenia Týždňa slovenských knižníc 2001 budú na súbežnom začatí prevádzky multimediálneho kabinetu, vybaveného modernými technickými prostriedkami získanými z japonského kultúrneho grantu, oddychových a študijných priestorov na 1. poschodí a experimentálnej prevádzky výpožičného systému v programe ALEPH 500. UKB je v situácii, keď bude utlmovať svoje ďalšie investičné aktivity, pretože vstupuje do projektovej fázy prípravy generálnej rekonštrukcie svojich historických objektov, plánovanej na roky 2001 – 2003. Obdobie začínajúcej sa rekonštrukcie postupne pocítia aj používatelia UKB, pravdepodobne aj negatívne. Dá sa predpokladať určité obmedzenie služieb, to je však „daň“, ktorú musíme zaplatiť, ak chceme mať o 3 roky zmodernizovanú knižnicu. Bude náročné tento proces manažovať a mimoriadna situácia sa bude riešiť mimoriadnymi opatreniami: napríklad výraz-

ným pokrokom v retrokonverzii lístkových katalógov do počítačovej podoby, využitím nového depozitu na zmiernenie prepĺnenosti skladových priestorov vo využívaných objektoch, ale aj na zvýšenie kvalifikácie a pripravenosti personálu na prevádzku po roku 2003. V tomto čase musí byť UKB stavebne, technicky, personálne a úrovňovo služieb kvalitatívne už niekde inde, ako je tomu dnes! Multifunkčné kultúrne a knižničné centrum – rekonštrukcia a obnova historických objektov Univerzitetnej knižnice v Bratislave je akýsi pilotný projekt kvalitatívnej prestavby slovenských knižníc. Budeme radi, ak nám bude osud a okolie žičlivo naklonené. Nie je nám čo závidieť vzhľadom na to, čo nás v najbližších dvoch-troch rokoch čaká. Už teraz máme v tomto snažení súputníkov (Centrum VTI SR) a dúfame, že čoskoro budeme mať ďalších (Slovenská lekárska knižnica?).

Úmyselne som nezvolil „pluralis majestaticus“: jednak som vyjadroval svoje videnie opisovaných vecí a zároveň som chcel pozvať príslušníkov knihovníckej komunity na 26. marca 2001 do UKB na otvorenie Týždňa slovenských knižníc. Teším sa na stretnutie pri tejto príležitosti, ako aj pri ďalších akciách v budúcnosti.

O predsavzatiach niektorých našich verejných knižníc na rok 2001 (anketa)

Sme na prahu nového roka, prvého v treťom tisícročí; sme súčasne na prahu informačnej, poznatkovo orientovanej spoločnosti, v ktorej knižnice už nemôžu byť iba skladmi a požičovňami literatúry. Postupne dostávajú širšie funkcie a čoraz obťažnejšie úlohy.

Pri tejto príležitosti sme sa pred Týždňom slovenských knižníc obrátili na vedúcich predstaviteľov niektorých našich verejných knižníc s prosbou o stručné odpovede pre Bulletin SAK na dve nasledujúce otázky:

1. Aké máte konkrétne predsavzatia na zintenzívnenie a prehĺbenie vzťahov vašej knižnice s verejnosťou a rozširovanie jej používateľského zázemia (s dôrazom najmä na mládež a rómsku komunitu)?

2. Aké sú vaše zábery na plnšie využitie moderných informačných technológií pre rozvoj knižničných a informačných služieb knižnice v roku 2001?

Zo 16 oslovených knižníc nám do uzávierky tohto čísla odpovedalo 11 adresátov. Ich odpovede, užitočné najmä pre inšpiráciu a poučenie ostatným našim knižniciam, uvádzame v plnom znení v abecednom poradí podľa miest s uvedením názvu knižnice a mena, kto anketové otázky spracoval.

Redakcia B SAK

♦ Dunajská Streda, Žitnoostrovská knižnica (Mgr. Dezider Hodossy, riaditeľ)

1. Žiadna univerzálna knižnica už v súčasnosti nemôže zakladať svoju činnosť na tom, aby zhromažďovala a uchovávala všetko. Čoraz väčšmi sa treba prispôbovať skutočným čitateľským požiadavkám a nárokom. Musíme sa pridržiavať prísnej používateľskej orientácie fondu, aby sme nehromadili nevyužívané „mŕtve fondy“ a nenakupovali knihy iba podľa svojho vkusu a posúdenia. Teda naším cieľom pri doplňovaní a obnovovaní knižného fondu bude vždy prihliadať na požiadavky a potreby našich čita-

teľov a pouzivateľov, samozrejme, v závislosti od finančných prostriedkov. Vzhľadom na značný počet rómskych spoluobčanov, ktorí sú však na svoj pôvod veľmi citliví, sa od knihovníkov vyžaduje vo vzťahu k čitateľom pedagogický a psychologický prístup. Pri sčítaní ľudu sa k tejto etnickej skupine hlásilo v okrese Dunajská Streda v roku 1987 okolo 1 500, v roku 1991 už len 690 osôb. Napriek týmto nepresnostiam sme už i v minulosti venovali zvláštnu pozornosť práci s touto etnickou skupinou a budeme v tom naďalej pokračovať. Nadviazané kontakty s osobitnou školou, ktorú navštevujú väčšinou rómske deti, budeme naďalej rozvíjať napríklad vypožičiavaním súborov kníh podľa ich vlastných nárokov, organizovaním informatívnych hodín priamo v knižnici, počas jarných a letných prázdnin videoprogramami pre zmiešané skupiny detí, prednáškami s vhodnou tematikou pre mladých i dospelých, výstavami kníh orientovaných na danú tematiku.

2. Žitnoostrovská knižnica na základe dlhodobého projektu s cieľom automatizovať odborné činnosti postupne zakúpila počítače a knižničný softvér SMARTLIB 3.0, čo bolo základom pre začatie 1. etapy projektu, t. j. retrospektívnej konverzie katalógov a súčasného spracovania nových prírastkov. Koncom roku 2000 sme dostali účelové prostriedky na nákup ďalších počítačov, a tak môžeme postupne realizovať tzv. 2. etapu – postupné zavádzanie výpožičného procesu (podľa plánu od 1. októbra 2001) na oddeleniach pre dospelých, resp. pre deti a mládež.

Najaktuálnejším problémom súčasnosti nielen pre knižnice SR, ale aj pre našu knižnicu, je pripojenie k internetu a využívanie jeho potenciálu.

V súčasnej informačnej situácii totiž knižnica bez možnosti využívať informačné zdroje internetu už nie je schopná poskytovať svoje základné služby na žiaducej úrovni. Zo spomínaných účelových prostriedkov sme už zakúpili príslušnú techniku potrebnú aj na pripojenie knižnice k internetu a podľa plánu od 15. februára 2001 chceme plne využívať možnosti, ktoré poskytuje prístup k informáciám v sieti, konkrétne v internete, odborným pracovníkom knižnice a prostredníctvom „Internet klubu“ aj používateľom a návštevníkom knižnice.

♦ **Košice, Knižnica pre mládež mesta Košice (PhDr. Peter Halász, riaditeľ)**

1. Naša knižnica má tradične dobré vzťahy s verejnosťou a v rámci toho aj s médiami (rozhlas, televízia, tlač). Tieto kontakty chceme v roku 2001 rozšíriť o kvalitné informácie poskytované cez internet. Už doteraz má knižnica svoje webové stránky realizované prostredníctvom združenia knižníc na východnom Slovensku ZVYKNI a cez projekt CASSOVIA. Tieto chceme rozšíriť s tým, aby boli umiestnené na ďalších mestských webových stránkach.

Používateľské zázemie knižnice tvorí školopovinná mládež. Na ňu sa aj knižnica orientuje. To znamená vytváranie dobrých vzťahov so ZŠ a MŠ. Už niekoľko rokov pri knižnici pôsobí klub rómskych čitateľov LULUDI, ktorý bude pokračovať v činnosti aj v ďalšom období. Klub spolupracuje s ďalšími organizáciami, ako aj so združeniami

rómskych spoluobčanov. Podobne rozvíja prácu s touto skupinou používateľov aj bezbariérová knižnica Nezábudka a niektoré ďalšie pobočky knižnice.

Ďalšou osvedčenou formou prehlbovania vzťahov s verejnosťou sú podujatia knižnice (Týždeň detskej knihy, Týždeň slovenských knižníc, letné, vianočné a iné podujatia).

2. V roku 2001 prejdeme na automatizované výpožičné služby v centrálnej požičovni knižnice (systém LIBRIS) a budeme sa usilovať o automatizáciu aj ďalších pobočiek, hlavne na ZŠ. Doteraz sa automatizované výpožičné služby realizovali iba na jednej z mimoškolských pobočiek. Radi by sme rozšírili aj počet miest na využívanie internetu. Vo vybraných školských pobočkách by sme chceli v spolupráci so školami a za pomoci nadácií začať intenzívne budovať školské mediálne centrá.

♦ Košice, Verejná knižnica Jána Bocatia v Košiciach (PhDr. Klára Kernerová, riaditeľka)

1. Často zvykneme hovoriť, že knižnice majú v informačnej spoločnosti svoje významné a nezastupiteľné miesto. My knihovníci to vieme. Ale musia to vedieť aj občania, a najmä tí, ktorí nám pre našu činnosť vytvárajú podmienky.

Napriek tomu, že naša knižnica má dobre vybudované vzťahy s verejnosťou, určite je možné ich ďalej prehľbovať a rozvíjať. Vhodnou príležitosťou na to bude i Týždeň slovenských knižníc. Chceme prostredníctvom masmédií netradičným spôsobom predstaviť knižnicu a jej služby. Chceme nadviazať užšiu spoluprácu s občianskym združením Ester i Strednou umeleckou školou so zameraním na Rómov. Výsledkom budú zaujímavé aktivity z oblasti židovskej a rómskej kultúry s cieľom odbúravať rasové predsudky vo verejnosti a posilňovať toleranciu k príslušníkom iných národov.

2. Moderné informačné technológie predstavujú veľmi významnú podmienku rozvoja knižničných a informačných služieb. V tejto súvislosti nemožno zabudnúť na zákon o slobodnom prístupe k informáciám. To je zároveň šanca poskytnúť svoje služby verejnej správe. Občan hľadajúci informácie z tejto oblasti nemusí nutne chodiť po úradoch, pretože aj v knižnici, ak to knihovník bude vedieť, môže získať informácie z príslušných webových stránok.

Máme združenie knižníc východného Slovenska (ZVYKNI), kde sú vystavené fondy a informácie o zúčastnených knižniciach. Chceli by sme obohatiť ZVYKNI o regionálne bibliografické databázy prostredníctvom OPAC BIBLIS-u.

Ďalšie využitie nových informačných technológií nie je možné bez zručných a vzdelaných ľudí. Chceli by sme sa preto naučiť lepšie orientovať vo svete informácií prostredníctvom internetu. Predovšetkým na to je zameraný náš plán vzdelávania na tento rok.

Chceli by sme využiť možnosti nových informačných technológií na pomoc nezamestnaným pri hľadaní voľných pracovných miest. Bolo by tiež vhodné vytvoriť v našej internetovej kaviarni aspoň jedno miesto pre vozičkárov.

Naplnenie zámerov v oblasti plnšieho využitia moderných informačných technológií zároveň vyžaduje aj lepšie technické vybavenie, viac finančných prostriedkov. Už teraz viem, že tieto aj v tomto roku budú v našej knižnici chýbať. Zároveň však viem, že najdôležitejšie je nevzdávať sa. A to je moje najvýznamnejšie predsavzatie do roku 2001.

♦ Lučenec, Novohradská knižnica v Lučenci (PhDr. Pavol Urbančok, riaditeľ)

1. Poslaním verejnej knižnice je sprístupňovanie kultúrneho a informačného bohatstva, uspokojovanie informačných potrieb a požiadaviek občanov a celej verejnosti.

Okrem podujatí v rámci kultúrno-výchovnej činnosti, ktoré sa uskutočňujú hlavne v súlade s požiadavkami základných a stredných škôl, sú to predovšetkým besedy so spisovateľmi v rámci Týždňa slovenských knižníc, Novohradských dní, prednášky o základoch knihovníckej informatiky, o vzniku a vývoji knižníc, besedy k výročiam významných spisovateľov, ilustrátorov a pod. V knižnici vydávame bibliografické letáky o činnosti knižnice, záložky do kníh s aktuálnymi informáciami výpožičného poriadku, prostredníctvom plagátov umiestených v školách na nástenkách oboznamujeme žiakov a študentov s aktivitami knižnice, v regionálnych médiách publikujeme informácie o zaujímavých podujatiach, inštalujeme výstavy a nástenky pri príležitosti výročia významných osobností. Prostredníctvom besied s deťmi osobitnej školy, študentmi učilíšťa za účasti lektorov kladieme dôraz aj na prevenciu kriminality, drog a nezdravého spôsobu života.

2. Sprístupnením siete internet používateľom našej knižnice sa odstránila izolovanosť knižnice od mimoriadne veľkého množstva zdrojov aktuálnych informácií v reálnom čase. Zavedením internetu sa umožnilo skvalitnenie vlastnej odbornej činnosti, ako aj uspokojovanie širokých socioprofesionálnych informačných potrieb a požiadaviek asi 5 200 registrovaných používateľov. Najčastejšími používateľmi sú študenti vysokých škôl a stredoškolská mládež.

Internetové služby v knižnici na úseku bibliograficko-informačných služieb využilo v minulom roku 1 001 používateľov knižnice počas 280 hodín a 140 zapojení bolo realizovaných pracovníkmi knižnice počas 35 hodín.

V roku 2001 chceme umožniť našim používateľom rýchlejšie internetové služby, a to ISDN – digitálne pripojenie na prenosovej rýchlosti 64 kbit/s.

Kvalitatívne výraznejší postup informatizácie, internetizácie a automatizácie knižničných procesov očakávame realizáciou strategickej úlohy č. 1 podľa návrhu Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2005.

♦ Stará Ľubovňa, Ľubovnianska knižnica (Mária Hnatková, riaditeľka)

1. V roku 2000 Ľubovnianska knižnica (ĽK) prijala niekoľko opatrení, ktorých cieľom je rozvíjať a prehĺbvať vzťahy s používateľmi svojich služieb a nadviazať vzťahy s čo najširším okruhom potenciálnych používateľov. Niektoré z týchto úloh sme začali reali-

zovať už v roku 2000 finančne nenáročnými opatreniami. K nim patrí napríklad taká maličkosť, ako je nosenie menoviek. V spolupráci s redakciou bola v Ľubovnianskych novinách zriadená pravidelná rubrika Knižnica informuje, do ktorej prispievajú pracovníci ĽK, a veľmi sa nám osvedčila spolupráca s dopisovateľkou Ľubovnianskych novín, ktorá čitateľov informuje o kultúrnych podujatiach v ĽK a činnosti Ľubovnianskeho literárneho klubu. Dôležitú úlohu pri sprostredkovaní informácií o ĽK zohráva Mestské televízne štúdio, ktoré v minulosti pripravilo aj samostatný dokument o činnosti knižnice. Knižnica podáva informácie o svojej činnosti prostredníctvom rôznych letákov a vlastnej webovej stránky. V roku 2001 by sme chceli zintenzívniť spoluprácu so spoločenskými a záujmovými organizáciami a občianskymi združeniami a Mestským zastupiteľstvom v Starej Ľubovni tak, aby aspoň raz ročne bola na jeho verejnom zasadnutí prednesená správa o činnosti ĽK.

ĽK tradične spolupracuje so všetkými druhmi škôl v regióne. Informatickou výchovou prechádzajú predškólači, žiaci 1., 3., 5., 7. a 9. ročníka základných škôl a 1. ročníka stredných škôl, takže deti a mládež sú veľmi dobre informované o službách, ktoré im knižnica ponúka.

Získavanie nových používateľov z radov mládeže je možné len vtedy, keď im knižnica ponúka atraktívne služby. Z prieskumu, ktorý ĽK robila koncom roka 2000, jednoznačne vyplýva, že mládež požaduje od knižnice predovšetkým kvalitný knižný fond, špeciálne fondy v podobe audio a multimediálnych CD a videokaziet, širšiu ponuku periodík pre túto vekovú kategóriu, rozšírený prístup na internet. To je pre všetky knižnice finančne veľmi náročné, ale nevyhnutné!

V roku 2001 bude ĽK naďalej podporovať činnosť členov Ľubovnianskeho literárneho klubu, propagovať ich tvorbu organizovaním literárnych večerov, vydaním zborníka prác členov, zriadením kútika mladých autorov vo vstupných priestoroch ĽK a zložky MÚZY na webovej stránke knižnice.

Oblasť práce s rómskou komunitou sa hodnotí dosť ťažko, keďže služby poskytujeme všetkým občanom bez rozdielu, nesledujeme a neeviduujeme národnosť čitateľov. (Je ale všeobecne známe, že väčšina Rómov na Slovensku si uvádza slovenskú alebo maďarskú národnosť.) Samozrejme, že našu knižnicu navštevujú aj Rómovia. Niektorí sú našimi „skalnými“ a máme s nimi len dobré vzťahy. Rómski používatelia okrem požičiavania kníh najviac využívajú služby hudobného oddelenia (najmä deti a mládež). Problémom je požičiavanie dokumentov používateľom so sociálne slabých rómskych rodín. Často sa prihlásia do knižnice, požičajú si pár kníh, ktoré knižnici nikdy nevrátia, alebo vrátia v takom stave, že nám neostáva nič iné, len dokument vyradiť.

Veľmi dobre spolupracujeme s Osobitnou školou v Starej Ľubovni, ktorej žiakmi sú prevažne rómske deti. Zúčastňujú sa na kolektívnych podujatiach a rómski žiaci (základných i materských škôl) získavajú ocenenia na súťažiach organizovaných Ľubovnianskou knižnicou. V tomto trende by sme chceli pokračovať aj v roku 2001. Otázka bližšej spolupráce s rómskou komunitou je stále otvorená. Rómskym občianskym

združeniam nemôžeme poskytnúť takú spoluprácu, o ktorú by mali záujem. Knižnici na to chýba nielen materiálne, ale aj personálne zabezpečenie.

2. Lubovnianska knižnica je od roku 1994 plne automatizovaná. Od roku 1999 poskytuje informácie a služby aj prostredníctvom webovej stránky na serveri zvykni.sk. V roku 2001 plánujeme sfunkčniť OPAC LIBRIS a OPAC BIBLIS a pokračovať v doterajších aktivitách.

LK sprístupňuje internet záujemcom na dvoch používateľských miestach a jedna stanica slúži používateľom v rámci projektu Internet bez bariér. Ide vlastne o službu tým záujemcom o informácie z internetu, ktorí ho nevedia používať. Pracovníčky knižnice buď vyhľadávajú informácie samy, alebo naučia zákazníka základy práce s internetom. V rámci informatickej výchovy oboznamujeme žiakov základných a stredných škôl s vyhľadávaním v online katalógu a internete.

Keďže knižnica je na internet pripojená pevnou linkou, využívame e-mailovú službu pri komunikácii všade, kde je to možné. Internet využívame aj na vyhľadávanie dokumentov v databázach iných knižníc, pri žiadankách MVS a na poskytovaní rôznych informácií používateľom.

V roku 2001 plánujeme začať s digitalizáciou dokumentov a prvou vybranou kategóriou sú články s tematikou dejín mesta. Od januára 2001 sme začali, zatiaľ iba pokusne, budovať archív regionálnych článkov v digitálnej forme.

♦ Michalovce, Zemplínska knižnica Gorazda Zvonického (Mgr. Monika Šleisová, riaditeľka)

1. Na nezáujem verejnosti o knižnicu sa nemáme dôvod sťažovať. Dospelí aj deti využívajú naše služby. Hoci sme už v našej knižnici postúpili o stupienok vyššie – k informačným službám z našich aj sprostredkovaných databáz (prostredníctvom internetu), naši čitatelia by si v prvom rade cenili našu prvotnú službu – knihu alebo časopisy v tlačenej podobe a podľa možnosti na neobmedzene dlhý a nelimitovaný čas.

Naša knižnica realizuje podujatia, ktoré prispievajú k dobrým medziľudským vzťahom, napríklad stretnutie čitateľských rodín, posedenie s dôchodcami, ilustrovanie rozprávky pre deti MŠ, prednes poézie a prózy atď.

2. Naša knižničná agenda je už od roku 1995 plne automatizovaná v systémoch LIBRIS a BIBLIS, od roku 1999 sme pripojení na internet. V tomto roku budú mať naši používatelia k dispozícii 5 pracovných staníc. Ponúkame rozšírenie informačných a knižničných služieb prostredníctvom internetu, ktorý umožňuje prezeranie v online katalógoch knižníc, objednávanie dokumentov (MVS), prezeranie rôznych databáz (zatiaľ vzhľadom na finančné možnosti len tie, ktoré ponúkajú bezplatné prezeranie a sprístupnenie), ďalej rešeršné služby z vlastných databáz a zo SNB na CD-ROM-e. Sprístupnením jednej pracovnej stanice pre deti chceme individuálnou prácou a kolektívnymi podujatiami pomôcť zvýšiť počítačovú gramotnosť u detí, ktoré túto možnosť

nemajú zatiaľ doma ani v škole. Žiaľ, v našom regióne školy nie sú vôbec (alebo len v malej miere) vybavené výpočtovou technikou, a to aj napriek tomu, že o celoslovenskom projekte INFOVEK 1999 sa toho už popisalo veľa. Tak to vyzerá, že školy bližšie k Bratislave majú a majú ešte vždy prednosť. Verejná knižnica je vlastne jedinou verejnou inštitúciou, ktorá môže v tomto smere pomáhať, aj keď naša úroveň vybavenia informačnými technológiami nie je len zásluhou štátu. Sú to skôr naše úspešné projekty, vďaka ktorým sme získali granty a sponzorské dary.

♦ **Nitra, Krajská štátna knižnica Karola Kmeťku v Nitre (PhDr. Marta Pernická, riaditeľka)**

1. Na rok 2001 naša knižnica zorganizovala dlhodobú čitateľskú súťaž Čítajte s nami, určenú pre žiakov ZŠ v meste Nitra. Jej cieľom je aktivizovať školopovinnú mládež k zvýšeniu záujmu o čítanie a služby knižnice, a to prostredníctvom informačnej výchovy a rozličných foriem práce s knihou. V rámci tejto súťaže osobitná pozornosť bude venovaná rómskym žiakom. Bude sa pokračovať i v informačnej výchove žiakov stredných škôl nastupujúcich do prvých ročníkov (september – október), v záujme ich informovanosti o možnostiach využitia knižničných služieb pri vlastnom štúdiu. Chceme prehĺbiť spoluprácu so školami všetkých stupňov a propagovať služby knižnice v regionálnej tlači a masmédiách.

2. Chceme skvalitniť celkové prostredie knižnice z hľadiska tepelných pomerov, interiérového i technologického vybavenia. V záujme toho boli v závere uplynulého roka zateplené vonkajšie steny budovy a bol namontovaný väčší počet vykurovacích telies v oddelení knižnično-informačných služieb. Bolo doplnené interiérové vybavenie čitateľských priestorov, zakúpili sa viaceré výkonné počítače a rozšírený bol softvér v programe Rapid Library o nové moduly REDO a SERIÁLY. Rozšírená bola i kabeľáž počítačovej siete, čo umožní zvýšiť počet terminálov pre používateľov s prístupom do ONLINE katalógu našej knižnice. V záujme zlepšenia možnosti využitia služieb knižnice pre všetky skupiny používateľov bola zriadená na prizemí budovy nová čítareň ponúkajúca viac ako 200 titulov periodík, ktorú môžu využívať i starší, imobilní a hendikepovaní občania, keďže je zabezpečený bezbarierový vstup do budovy.

Ďalej chceme rozšíriť doterajšiu ponuku našej knižnice o nové knižničné služby:

a) V roku 2001 bude používateľom sprístupnená špecializovaná študovňa nemeckého jazyka a literatúry, určená najmä učiteľom a učiacim sa nemecky, ale aj ďalším záujemcom. Používateľom knižnice bude na prezenčné štúdium sprístupnený tiež fond patentových spisov z Úradu priemyselného vlastníctva v Banskej Bystrici, ktorý dostávame v rámci povinného výtlačku.

b) Zlepšenie technologického vybavenia KŠK je predpokladom skvalitnenia jej knižničných služieb v roku 2001, keďže v súčasnosti sú už počítačmi vybavené všetky pracoviská knižnice. Naším zámerom je urýchlenie budovania vlastných databáz z nových prírastkov i retrospektívneho spracovania knižničného fondu a ich sprístupne-

nie v ONLINE katalógu, ktoré je z hľadiska používateľov najdôležitejšie, ako i rozšírenie bibliograficko-informačných a rešeršných služieb s využitím vlastných i vonkajších informačných zdrojov (databázy CD-ROM SNB, Biografický slovník, Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska, Skladateľé svetovej hudby, Kdo byl kdo v našich dejinách, EBSCO a i.). V roku 2001 bude knižnica v rámci svojich služieb používateľom v širšom rozsahu využívať e-mail, najmä pri vybavovaní MVS, rezervovaní dokumentov a pod.

◆ **Rimavská Sobota, Knižnica Mateja Hrebendu (PhDr. Táňa Mikitová, riaditeľka)**

1. Knižnica Mateja Hrebendu v Rimavskej Sobote vyvíja svoju činnosť v meste s najvyššou nezamestnanosťou i s početnou rómskou komunitou na jednej strane a s evidentným odlivom inteligencie a značným poklesom populácie mládeže (7 – 15 ročných) na strane druhej. Preto sa posledné roky, a tak tomu bude aj roku 2001, najmä početnými hodinami informatickej prípravy v knižnici snažíme, aby si deti MŠ, žiaci ZŠ a študenti SŠ (vrátane rómskeho etnika) vybudovali vzťah ku knižničným dokumentom a informáciám.

Máme veľa používateľov z radov nezamestnaných i dôchodcov, ktorí požadujú najmä periodiká, ktorých počet, tematickú skladbu a exempláre sme nútení rok čo rok redukovať jednak pre nárast ich ceny, ale aj pre nedostatok finančných prostriedkov na nákup knižných fondov.

2. Knižnica síce vlastní internet a využíva ho pre potreby vlastných pracovníkov aj pre širokú verejnosť, ale nakoľko požiadavky zo strany používateľov prevyšujú možnosti jednej stanice, pokúsime sa v roku 2001 vybudovať ešte aspoň jednu verejne prístupnú internetovú stanicu, čo by malo umožniť prístup k informáciám všetkým občanom – záujemcom v zmysle zákona o slobodnom prístupe k informáciám.

◆ **Trenčín, Štátna krajská knižnica Michala Rešetku (M. Špániková, Mgr. M. Peťovská)**

1. Naša knižnica evidovala v roku 2000 celkom 19 016 používateľov, čo je takmer tretina obyvateľov mesta. Napriek tomuto vysokému počtu používateľov, ktorý je jedným z najvyšších na Slovensku, sa knižnica bude snažiť rozširovať počet svojich používateľov, a to najmä z radov detí a mládeže do 15 rokov, keďže v tejto skupine už niekoľko rokov zaznamenáva mierny pokles. Pretože väčšina obyvateľov mesta, a teda aj detí, sa sústreďuje na vybudovaných sídliskách, rozhodla sa knižnica prehĺbiť spoluprácu s tamojšími základnými školami. Na základe dohovoru s odborom školstva Okresného úradu v Trenčíne bude knižnica cestou svojich pobočiek vybudovaných na sídliskách spracovávať pre školy ponukové listy svojich plánovaných kultúrno-spoločenských aktivít, ktorých obsah bude vychádzať z ich konkrétnych požiadaviek a potrieb. Osobitne sa knižnica venuje deťom zo sociálne slabších rodín a detských domovov. Pre tieto pravidelne organizuje v letných mesiacoch počas ich rekreačných pobytov v prírode besedy so spisovateľmi a vlastivedné kvízy. Deti z detských domovov, medzi ktorými

je takmer polovica detí rómskej národnosti, sú v knižnici vedené ako kolektívny člen a výpožičné služby sú im poskytované bezplatne, t. j. bez akéhokoľvek členského poplatku. Knižnica venuje pozornosť tiež znevýhodneným deťom, osobitne sluchovo a mentálne postihnutým.

V roku 2000 medzi trenčianskou verejnosťou zaznamenali značný úspech prezentácie nových kníh, predovšetkým regionálnych autorov, organizované knižnicou. Preto aj v roku 2001 bude tento druh kultúrnych aktivít v knižnici preferovaný. Prezentáciu novej knihy bude mať J. Maršálek, člen literárneho klubu Omega, pravdepodobne spisovateľ R. Dobiáš a MUDr. J. Čelko. Koncom roka otvorí knižnica vo svojich priestoroch stálu literárnu expozíciu Vojtecha Zamarovského (čestného občana mesta Trenčín) a najvýznamnejších spisovateľov trenčianskeho regiónu. Keďže v samotnom Trenčíne ani v okrese nie je žiadna výrazná rómska komunita, nevenuje knižnica osobitnú pozornosť rómskym spoluobčanom, ale poskytuje im štandardné knižničné služby ako iným používateľom.

2. Od 18. decembra 2000 knižnica skúšobne sprístupnila multimediálnu študovňu pre používateľov knižničných služieb. Študovňa má 3 používateľské PC s prístupom na internet. Od januára tohto roku je multimediálna študovňa v normálnej prevádzke tak ako ostatné oddelenia knižnice, t. j. denne od 7.00 h do 19.00 h a v sobotu od 8.00 h do 13.00 h. Okrem prístupu na internet môžu používatelia vstupovať do databáz inštalovaných na serveri, ako je napríklad Slovenská a Česká národná bibliografia (knihy a články), Hello Európa, do online katalógu tunajšej knižnice a využívať zakúpené CD-ROM-y, ako je napr. Encyclopaedia Britannica či rôzne jazykové a zemepisné CD-ROM-y. Vyhľadanie informácie z internetu, resp. ostatných databáz, si môžu používatelia vytlačiť, prípadne nahráť na diskety. Knižnica aj v tomto roku bude pokračovať v automatizovaní knižničných postupov vo svojich ďalších prevádzkach, a to v oddelení literatúry pre deti a mládež a na pobočke Juh. V oboch začne s retrospektívnym spracovávaním knižničného fondu tak, aby ich čiastkové databázy mohli byť včlenené do centrálnej databázy knižnice a aby sa mohlo začať s automatizáciou výpožičného procesu v uvedených prevádzkach. V roku 2000 knižnica zakúpila softvér OSUD – WWW Kalendár osobností a udalostí, OS Windows – Millennium a v súčasnosti pripravuje svoju webovú stránku a www online katalóg.

♦ Topoľčany, Tribečská knižnica v Topoľčanoch (Mária Kráľová, riaditeľka)

1. Používateľské zázemie našej knižnice tvoria rôzne sociálne a vekové vrstvy obyvateľstva. Pri poslednom sčítaní obyvateľov roku 1991 sa v našom meste (30 000 obyvateľov) k rómskej komunite prihlásilo 85 občanov, takže špeciálne podujatia pro Rómov neorganizujeme.

Naším hlavným cieľom je skvalitňovanie poskytovaných knižnično-informačných služieb. Informačnú prípravu používateľov praktizujeme u detí predškolského veku s cieľom vypestovať návyk na čítanie a postupne využívať všetky služby knižnice.

Prístup k internetu na oddelení odbornej literatúry a využívanie online katalógu sa stalo pre našich používateľov samozrejmosťou.

Problém je však s financovaním knižnice. Ani pri najlepšej vôli nemôžu mimorozpočtové zdroje nahradiť štátny príspevok. A tak informačná hodnota knižničných fondov klesá pre ich neaktualizáciu. Kniha – primárny informačný prameň – sa stala cenovo nedostupná. Je reálny predpoklad, že paradoxne, napriek zvýšenému záujmu o poskytované služby, bude počet používateľov knižnice klesať.

Naša knižnica venuje práci s mládežou naďalej veľkú pozornosť. Spolupracuje so sociálnou kurátorkou OÚ, výchovnými poradcami, protidrogovou komisiou OÚ...

Naše pracovisko sa podieľa na experimente muzikoterapie v spolupráci s ÚSS v Horných Obdokovciach, Horných Štitároch a spolupracujeme s OŠI v Tovarníkoch.

Organizujeme už 11. ročník autorskej literárnej súťaže Literárne Topoľčany, ktorá postupne nadobudla celoslovenskú pôsobnosť, ďalej je to množstvo podujatí regionálneho a mestského charakteru.

2. V súčasnosti je v našej knižnici nainštalovaný knižničný systém SmartLib verzia 3.0, ktorý je pre nás nevyhovujúci. Nespĺňa medzinárodné štandardy. Pomerne často sa v ňom vyskytujú programátorské chyby.

S cieľom skvalitniť poskytované knižnično-informačné služby v tomto roku uskutočnime reštrukturalizáciu počítačovej siete a prechod zo systému SmartLib na systém Rapid Library. Všetky svoje sily sústredíme na zvládnutie tejto činnosti a zaškolenie pracovníkov na prácu v novom systéme.

♦ Žilina, Krajská štátna knižnica (Mgr. Z. Mjartanová, metodička)

1. Dobré vzťahy s verejnosťou môže knižnica vytvoriť predovšetkým na základe ponuky kvalitných služieb a obojstranného dodržiavania jasne sformulovaných pravidiel. Pod kvalitou služieb rozumieme nielen rozsah a skladbu knižničných fondov, sprístupňovanie nových služieb korešpondujúcich s meniacimi sa potrebami a nárokmi verejnosti, ale aj kvalifikovanosť a profesionalitu pracovníkov, v neposlednom rade i príjemné prostredie knižnice. To posledne menované sa nám podarilo rekonštrukciou centrálnaj knižnice v značnej miere dosiahnuť. Rozšírené priestory umožňujú knižnici okrem poskytovania služieb používateľom otvárať sa aj pre rôzne komunity. Ide napríklad o aktivity Miestnej organizácie českého spolku na Slovensku, Francúzskej aliancie, v spolupráci s Goetheho inštitútom vzniká konzultačné miesto pre učiteľov nemeckého jazyka a pod.

Zlepšovanie odbornej úrovne pracovníkov je permanentný proces. Rozširovanie používateľského zázemia sa usilujeme dosahovať okrem iného aj prístupom k elektronickým informačným zdrojom vrátane internetu, ktorý spolu s CD-ROM-ami využívajú predovšetkým mladí ľudia. Čo sa týka rómskej komunity, vzhľadom na jej nie príliš po-

četné zastúpenie v tunajšej populácii a jej úroveň ju chápeme ako integrovanú súčasť našich používateľov s rovnakými právami a povinnosťami.

Na prehlbovanie vzťahov s verejnosťou slúžia aj zaujímavé podujatia realizované v priebehu roka, ale aj počas Týždňa slovenských knižníc a pod. V tomto duchu, nevyvímajúc nové podnety, ktoré prinesie život, budeme pokračovať.

2. Rozširovanie moderných informačných technológií do značnej miery závisí od finančných zdrojov, o ktorých rozsahu v tomto čase nemáme informácie.

V každom prípade však budeme prevádzkovať aspoň dve internetové stanice, propagáciou fondu CD-ROM-ov chceme zvýšiť ich využiteľnosť, naďalej budú sprístupňované databázy EPRIS, FIS, OBVEST, články databáz vydavateľstva EBSCO, knižná a článková databáza Slovenskej národnej bibliografie, naďalej chceme poskytovať službu JASON a v plnom rozsahu sa bude realizovať MVS cez internet. V tomto roku hodláme spracovať databázu dochádzajúcej periodickej tlače a realizovať výpožičky periodík prostredníctvom knižnično-informačného softvéru. Budeme hľadať finančné možnosti na zavedenie pevnej internetovej linky, s čím súvisí aj vystavovanie katalógu knižnice na internete. Bolo by potrebné rozšíriť sieť počítačov v centrálnej budove, začať s automatizáciou aspoň jednej pobočky. Radi by sme verejnosti sprístupnili aj nové nosiče DVD-ROM. Toto všetko sú veľmi náročné zábery a ich realizácia bude závisieť od našich finančných možností.

Projekt CECUP – pohľad späť (?)

PhDr. Jaroslav Šušol, CSc., KKIV FIF UK, Bratislava

Knižnično-informačná činnosť je vo svojej spoločenskej podstate zameraná na dve hlavné poslanie – informačné a archivačné. Vzhľadom na to, že „koncentrované“ sprístupňovanie informácií prostredníctvom informačných inštitúcií v sebe implicitne obsahuje riziko zníženého predaja publikácií na informačnom trhu (i keď táto úvaha nie je vždy opodstatnená!), je zároveň zdrojom konfliktov medzi týmto spoločenským poslaním a ekonomickými záujmami autorov a vydavateľov, teda celej produkčnej informačnej sféry. Hoci zárodoky tohto konfliktu sú v informačnej sfére latentne prítomné už po stáročia, na povrch sa dostávajú predovšetkým v súvislosti s výraznejším presadzovaním koncepcie informácie ako tovaru v kontexte nových informačných technológií a s nimi spojených nových modelov autorskoprávnej legislatívy. Najmä knižnice v krajinách bývalého sovietskeho bloku si pomerne neskoro uvedomili, do akej miery autorský zákon ovplyvňuje ich činnosť – až podobné zmeny, aké doľahli na naše knižnice začiatkom roka 1998, ich prinútili uvažovať o legislatívnych aspektoch toho, čo po celé roky považovali za prirodzené, t. j. jednoduchého aktu výpožičania dokumentu zo svojho fondu. Hoci otázka by možno mala znieť – sú to naozaj knižnice, kto by sa mal nad situáciou zamýšľať a riešiť ju?

Európska komisia v rámci svojich programov na podporu rozvoja vedecko-technických a kultúrnych aktivít v priebehu 90. rokov finančne podporila väčšie množstvo projektov aj z oblasti knihovníctva. Jedným z tých vydarenejších bol v polovici 90. rokov projekt ECUP (European Copyright User Platform), ktorý sa zameral na oblasť autorského práva v krajinách EÚ. Od júna 1998 bol spustený ďalší projekt podobného zamerania, na ktorom sa podieľalo 10 krajín strednej a východnej Európy (Bulharsko, Česká republika, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko) a ktorý sa stal známym pod hlavičkou CECUP (Central and Eastern European Copyright User Platform). Za Slovensko bola účastníkom projektu Slovenská asociácia knižníc. Projekt koordinovala EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations), jeho výkonnou manažérkou bola pani Tuula Haavisto z Fínska a financovala ho Európska komisia v rámci programu DGXIII/E-4.

Projekt mal od počiatku jasne definované dva základné ciele:

- ◆ mapovať situáciu v oblasti autorskoprávnej a príbuznej legislatívy v krajinách strednej a východnej Európy, najmä s dôrazom na jej vplyv na činnosť knižnično-informačných systémov,
- ◆ zvyšovať v radoch knižnično-informačných pracovníkov povedomie o problematike autorského práva a jeho vplyve na profesiu.

Na realizáciu uvedených cieľov boli v rámci projektu rozpracované dve akčné línie, navzájom úzko prepojené:

- ◆ aktivity riadiacej skupiny (steering group) CECUP,
- ◆ organizácia národného seminára CECUP o autorskom práve.

Riadiaca skupina CECUP

Riadiacu skupinu CECUP vytvorili zástupcovia každej zúčastnenej knižničnej asociácie pod vedením Tuuly Haavisto ako výkonnej manažérky projektu. Náplňou činnosti skupiny bolo predovšetkým množstvo komunikačnej práce, pri ktorej vystúpili do popredia výhody modernej komunikačnej techniky. Okrem toho v priebehu rokov 1998 a 1999 EBLIDA zorganizovala celkovo 5 pracovných stretnutí. Úvodné sa uskutočnilo v rámci kongresu IFLA v Amsterdame 18. augusta 1998 a prerokovali sa na ňom základné organizačné záležitosti projektu. Ostatné stretnutia boli už plne pracovné a uskutočnili sa v Ľubľane (19. – 20. október 1998), Bratislave (19. – 20. marec 1999), Sofii (4. – 5. máj 1999), Budapešti (28. – 30. október 1999).

Z najzaujímavejších diskusných okruhov na stretnutiach skupiny spomeňme tieto:

- ◆ Hlavnou náplňou úvodných stretnutí bola predovšetkým technická a programová stránka organizácie jednotlivých národných seminárov CECUP – výber problémových okruhov a materiálov na prezentáciu účastníkom a v neposlednom rade vytvorenie cieľového publika. Pôvodný zámer na široko koncipovanú diskusiu

všetkých zainteresovaných strán, vrátane zástupcov autorov a vydavateľov bol odmietnutý a obhájila sa koncepcia „vnútornej“, úvodnej diskusie do problematiky v užšom knihovníckom kruhu s tým, že otvorenejší dialóg by sa mal viesť po tom, ako si situáciu ujasnia samotní knihovníci.

- ◆ Priebežné hodnotenie uskutočnených seminárov s odporúčaniami pre tie, ktoré sa ešte len mali realizovať.
- ◆ Predbežná diskusia k problematike licencií a licenčných konzorcií, z ktorej vyplynulo, že táto prax zatiaľ nie je v krajinách strednej a východnej Európy rozšírená.
- ◆ Diskusia o príprave posledného zasadnutia v Budapešti, ktoré sa malo uskutočniť ako stretnutie s predstaviteľmi autorských a vydavateľských organizácií. Podľa pôvodného plánu sa mali na tomto stretnutí zúčastniť: medzinárodný vydavateľ z Budapešti, 2 predplatiteľské agentúry so sídlom v Budapešti (EBSCO a SWETS), 2 autorskoprávne spoločnosti (collecting societies), ktoré majú na starosti kolektívnu správu autorských práv z Lotyšska (AKKA-LAA) a z Maďarska (ARTISJUS), vydavateľská asociácia zo Slovenska a Bulharska, autorská asociácia z Litvy, vydavateľský zväz STM a IFFRO.
- ◆ Hodnotenie situácie verejného výpožičného práva. Tento autorskoprávny aspekt zatiaľ v strednej a východnej Európe legislatívne pokrývajú len tri krajiny, Lotyšsko a Litva v rámci pripravovaných autorských zákonov, aj keď diskusia o samotnom systéme platieb nebola ešte stále uzatvorená. Estónsko pripravovalo samostatnú právnu úpravu PLR na základe Fínskeho modelu, v ktorom autorom vypláca vláda granty, ale neexistuje žiadna väzba na množstvo výpožičiek či titulov v knižniciach.
- ◆ Možnosti pokračovania projektu CECUP so zameraním na otázky licencií a príslušných zmien v knižničnej práci, organizácia 2. vlny seminárov k tejto problematike.
- ◆ Sprenenie aktuálnej situácie v oblasti legislatívy – dotazníky o novelizácii autorských zákonov a verejného výpožičného práva v krajinách regiónu.
- ◆ Stretnutia s produkčnou informačnou sférou sa napokon zúčastnili len predstavitelia štyroch organizácií. V prípravných štádiách sa zvažovali vhodné alternatívy na reprezentáciu Slovenska a po posúdení situácie na elektronickom publikačnom trhu sa ako najvhodnejšia javila participácia združenia vydavateľov periodickej tlače, zastúpeného Dr. Milošom Nemečkom; jeho účasť však bola na poslednú chvíľu odvolaná. Diskusia na stretnutí sa sústredila okolo dokumentu „CECUP Position paper on user rights in electronic publications“ a dvoch matric, ktoré sú jeho súčasťou a prezentujú predstavu o definovaní prístupových práv používateľov v rôznych typoch knižníc. Mimoriadne prínosnou bola najmä prezentácia a diskusia pánov Faludiho (maďarský zväz ARTISJUS) a Stokkmo, generálneho tajomníka Medzinárodnej federácie organizácií reprodukčných práv (IFFRO). Ich postoj k problematike používateľských práv z hľadiska prístupu k elektronickým dokumentom vychádzal striktne z pozícií európskych, respektíve národných legislatív a obhajoval predovšetkým ekonomické práva autorov a vydavateľov.
- ◆ V závere stretnutia členovia riadiaceho výboru skonštatovali, že diskusia by bola podnetnejšia, keby sa bolo zúčastnilo väčšie množstvo predstaviteľov vydavateľov,

ktorí by boli energickejšie obhajovali vlastné záujmy. Jemnosť diskusie zrejme vyplynula aj z faktu, že väčšina vlastníkov autorských práv v regióne strednej a východnej Európy nemá zatiaľ veľmi bohaté skúsenosti z oblasti publikovania v elektronickom prostredí. Víťaným obohatením by tiež bola účasť nekomerčných vydavateľov z oblasti vedeckých a odborných spoločností, ktorí využívajú internet ako významný kanál rozširovania svojich dokumentov. V duchu problémov, ktoré vystáli pri úvahách o definovaní „prístupových práv“ jednotlivých kategórií používateľov, riadiaci výbor tiež navrhol v kontexte odporúčania jasne rozlišovať medzi dokumentmi, ktoré boli vytvorené ako papierové a digitalizované, a tými, ktoré vydavateľ ponúka už v elektronickej forme. Ďalším návrhom (v súvislosti s ekonomickou väzbou financovania knižníc na rozpočet obcí) bolo zavedenie špecifickej používateľskej skupiny „používatelia verejnej knižnice, ktorí sú obyvateľmi danej komunity“, a udelenie práva diaľkového prístupu k elektronickým zdrojom príslušnej knižnice.

- ◆ Diskusia k predbežnému textu záverečnej správy CECUP, ktorá obsahovala všetky podstatné fakty a hodnotenia nazbierané počas projektu. Text správy si možno preštudovať aj na internete, je zverejnený na webovej stránke www.eblida.org/cecup.

Seminár o autorskom práve

Druhým smerom aktivít projektu CECUP bolo organizovanie národných seminárov o autorskom práve. Ten slovenský sa uskutočnil 24. a 25. mája 1999 v priestoroch Slovenskej postgraduálnej akadémie medicíny v Bratislave pod organizačnou taktovou Slovenskej asociácie knižníc. Časť nákladov na organizáciu (najmä tie, ktoré boli spojené s účasťou prednášateľov) finančne pokryla EBLIDA z rozpočtu CECUP, na všetky ostatné výraznou mierou prispel Open Society Institute v Bratislave. Podrobnejšiu informáciu o programe seminára možno nájsť v *Bulletine SAK* (Šušol, 1999). S odstupom času k hodnoteniu seminára možno konštatovať, že aj keď určite prispel k rozšíreniu poznatkov o problematike autorskoprávnej legislatívy v radoch knihovníckej verejnosti, jeho dosah na sformovanie akčnej platformy slovenských knižničných a knihovníckych orgánov a organizácií v zmysle presadenia nevyhnutných zmien či doplnkov do autorskoprávnej a následne knižničnej legislatívy vyznel dostratená. Postavenie slovenských knižníc z hľadiska vypožičiavania dokumentov sa nezmenilo a nezdá sa, že by sa ministerstvo kultúry v dohľadnej dobe chystalo absurdnú situáciu vo vzťahu knižníc a kolektívnych správcov autorských práv riešiť.

CELIP – namiesto záveru

Projekt CECUP bol oficiálne ukončený koncom roka 1999 a jeho výsledky boli odprezentované a úspešne obhájené na pôde Európskej komisie. Ako jeden z hlavných výstupov po ňom zostala už spomenutá webová stránka www.eblida.org/cecup, kde záujemca môže nájsť všetky dokumenty, ktoré boli vypracované v rámci projektu, ako

aj množstvo liniek na dokumenty s tematikou autorského práva a jeho väzby na knižnice. Aktivity v tomto smere sa však zďaleka nekončia.

Možnosti pokračovania projektu boli súčasťou diskusií na platforme riadiacej skupiny a vyplynuli tiež zo záverov viacerých národných seminárov. Myšlienky sa aktívne chopila výkonná manažérka CECUP Tuula Haavisto a vypracovala, opäť v spolupráci s EBLIDA a s podporou národných knižničných asociácií jednotlivých krajín regiónu, návrh nového projektu, ktorý prešiel výberovým sitom Európskej komisie.

Volá sa CELIP (Central and Eastern European Licensing Information Platform) a rozbieha sa práve v týchto mesiacoch. Jeho základným východiskom je skutočnosť, že elektronické časopisy a iné webové produkty predstavujú čoraz rozsiahlejšiu časť publikačného trhu, takže knižnice v súčasnosti ako súčasť svojich akvizíčných aktivít nielen nakupujú fyzické objekty, ako sú knihy, ale tiež zabezpečujú prístup k elektronickým materiálom. Na tento účel vstupujú do zmluvných vzťahov s národnými i medzinárodnými vydavateľmi a uzatvárajú licenčné dohody. Táto trhová oblasť, v ktorej sú knižnice dôležitými klientmi, si vyžaduje zlepšovať profesionálne spôsobilosti knihovníkov a práve to je oblasť, na ktorú sa CELIP zameria. Je teda pravdepodobné, že už v priebehu budúceho roka dostanete od Slovenskej asociácie knižníc pozvánku na ďalší odborný seminár, tentoraz zameraný na problematiku licencií.

Literatúra:

ŠUŠOL, J.: *Národný seminár o autorskom práve (CECUP) – 24. 5. – 25. 5. 1999 Bratislava. Bulletin SAK, roč. 7, 1999, č. 3, s. 101 – 103.*

INFORMÁCIE

Zo života SAK

♦ *Valné zhromaždenie SAK 9. novembra 2000*

Jesenné valné zhromaždenie sa ako volebné pripravovalo dlhší čas. Úlohou valného zhromaždenia bolo zhodnotenie činnosti za posledný rok s dôrazom na celé volebné obdobie správnej rady.

Na valné zhromaždenie prijali účasť hostia, napr. Mgr. A. Doktorová a PhDr. J. Molnár z MK SR, PhDr. S. Kováčová z Goetheho inštitútu, Ing. Ľ. Kosková z OFS a Ing. J. Kurák, vedúci redaktor Bulletinu SAK.

Správu o činnosti SAK predniesla predsedníčka PhDr. D. Gondová. Zhodnotila najdôležitejšie udalosti roku 2000, medzi ktoré nesporne patrilo prijatie knižničného zákona. V roku 2000 sa po prvý raz uskutočnil Týždeň slovenských knižníc, pri realizácii ktorého prevážili pozitíva. Úspešné boli aj ďalšie tradičné odborné podujatia, ako napr. seminár akademických knižníc, seminár odbornej skupiny pre informatizáciu, účasť na medzinárodnom knižnom veľtrhu Bibliotéka.

PhDr. M. Žilová, hospodárka SAK, predniesla správu o hospodárení asociácie a PhDr. D. Krokavcová, členka KRK SAK, správu kontrolnej a revíznej komisie. Obidve správy boli jednohlasne prijaté.

Predsedníčka SAK stručne komentovala rámcový návrh plánu práce na rok 2001.

V diskusii vystúpila PhDr. M. Fazekašová, zástupkyňa vydavateľstva Perfekt, a odovzdala za úspešnú spoluprácu ocenenia trom knižniciam: Miestnej knižnici v Petržalke, Miestnej knižnici Bratislava – Nové Mesto a Miestnej knižnici Devín.

Do diskusie sa ďalej zapojili Mgr. M. Handzová, Mgr. M. Balkóciová a Mgr. P. Klinec. Ich diskusné príspevky boli vlastne otázkami na prítomnú riaditeľku sekcie galérií, múzei a knižníc MK SR Mgr. A. Doktorovú – o stave prác a ďalšom postupe v príprave vyhlášok ku knižničnému zákonu a o stave prác v oblasti reformy verejnej správy.

Diskusný príspevok Mgr. A. Doktorovej bol obsiahly. Poďakovala menom PhDr. P. Marákyho, generálneho riaditeľa sekcie kultúrneho dedičstva MK SR, za prácu SAK a jeho správnej rady za odvedenú prácu v posledných dvoch volebných obdobiach. V diskusii vysvetlila ďalší postup prác na vyhláškach k zákonom. Ďalej sa venovala súčasným problémom prechodu štátnych inštitúcií pod verejnú správu a s tým súvisiacemu postupu MK SR.

Voľby členov správnej rady SAK a členov revíznej a kontrolnej komisie SAK sa uskutočnili podľa volebného poriadku schváleného na VZ SAK 13. apríla 2000.

Za predsedníčku SAK bola 59 hlasmi z počtu 60 platných hlasov zvolená jediná kandidátka na predsedu PhDr. Mária Kadnárová.

Za členov správnej rady SAK boli zvolení:

- Ing. M. Rakús, Mgr. P. Klinec, PhDr. L. Čelková, Mgr. K. Ďurovcová, PhDr. M. Sakalová, PhDr. L. Kucka, PhDr. D. Lechner, PhDr. H. Pangrácová, PhDr. J. Gašpar, Mgr. B. Bellérová; náhradníci: M. Kacera, H. Pekarovičová, Mgr. L. Brezová, Ing. M. Galová;
- za členov kontrolnej a revíznej komisie boli zvolení: PhDr. D. Krokavcová, Mgr. M. Balkóciová, PhDr. M. Gonda; náhradníci: PhDr. M. Majeriková, PhDr. I. Galátová.

Uznesenia z valného zhromaždenia boli jednomyseľne prijaté.

Na záver valného zhromaždenia predsedajúca PhDr. E. Veľasová poďakovala hosťom a členom SAK za aktívnu účasť. Poďakovala správnej rade SAK a menovite jej predsedníčke PhDr. D. Gondovej za prácu v SAK, ktorej prínos hodnotila ako významný, najmä z hľadiska kontinuity slovenského knihovníctva.

(ev)

◆ **Zo zasadnutia správnej rady SAK 22. novembra 2000**

Valné zhromaždenie SAK dňa 9. novembra 2000 zvolilo na nové funkčné obdobie správnu radu SAK, revíznú komisiu SAK, náhradníkov a novú predsedníčku, ktorou sa stala *PhDr. Mária Kadnárová*, zástupkyňa riaditeľky Slovenskej lekárskej knižnice.

Novozvolená správna rada SAK sa zišla v Univerzitnej knižnici v Bratislave na svojom prvom riadnom zadaní dňa 22. novembra 2000, na ktorom

a) *prerokovala a schválila* rozdelenie funkcií i vedenie odborných skupín, sekcií:

Podpredseda: *PhDr. Ľubomír Kucka*

Pokladníčka: *PhDr. Helena Pangrácová*

Tajomníčka: *PhDr. Ľudmila Čelková*

Odborná skupina pre legislatívu: *JUDr. Ján Gašpar*

Odborná skupina pre informatizáciu: *Ing. Milan Rakús*

Odborná skupina pre dlhodobý rozvoj: *PhDr. Dušan Lechner*

Odborná skupina pre edičnú a propagačnú činnosť: *PhDr. Ľubomír Kucka*

Odborná skupina pre zahraničnú spoluprácu: *Mgr. Beáta Bellérová*

Sekcia pre akademické knižnice: *PhDr. Marta Sakalová*

Sekcia pre verejné knižnice: *Mgr. Katarína Ďurovcová*

V rámci tejto sekcie bude pôsobiť naďalej pracovná skupina pre transformáciu verejnej správy: *Mgr. Peter Klinec*;

b) *prerokovala* rámcový plán činnosti a rozpočet SAK na rok 2001, ktorý sa doplní a spresní podľa konkrétnych námetov z odborných skupín a sekcií;

c) *schválila*:

- aktualizáciu www stránky SAK na adrese: www.sakba.sk,
- zorganizovanie valného zhromaždenia SAK,
- Týždeň slovenských knižníc od 26. 3. – 1. 4. 2001,
- Seminár akademických knižníc,
- Seminár o licenciách v prístupe k elektronickým zdrojom,
- účasť na Bibliotéke 2001 (ďalšie podujatia sa zosúladia aj s celoslovenskými podujatiami významných knižníc),
- podanie žiadostí o granty zo ŠFK Pro Slovakia a MK SR,
- prihlášku nového člena SAK – Knižnice A. Bernoláka v Nových Zámkoch;

d) členovia správnej rady SAK sa *oboznámili* so správou o účasti SAK na Bibliotéke 2000 (L. Čelková), o zasadaní Ústrednej knižničnej rady a následnej príprave analytického materiálu Stratégia rozvoja knižníc do roku 2005 (D. Gondová) a s činnosťou pracovnej skupiny MK SR pre audit knižníc a knižničných fondov orgánov štátnej správy.

L. Č.

♦ **Zo zasadnutia správnej rady SAK 24. januára 2001**

Správna rada pod vedením predsedníčky SAK M. Kadnárovej prerokovala (okrem posúdenia rôznych organizačných otázok) najmä prípravu Týždňa slovenských knižníc (TSK) a valného zhromaždenia SAK, vytvorila jednotlivé odborné skupiny a vedenia sekcií a prerokovala ich plány činnosti na rok 2001.

Týždeň slovenských knižníc bude od 26. marca do 1. apríla 2001. Úvodné podujatie bude 26. marca v Univerzitnej knižnici v Bratislave, záverečné 30. marca v Slovenskej národnej knižnici. Valné zhromaždenie sa uskutoční popri niektorom z podujatí v TSK.

Predsedovia odborných skupín a sekcií informovali o ich zložení, plánoch činnosti a predpokladanom rozpočte:

- Na návrh L. Kucku (OS pre edičnú a propagačnú činnosť) správna rada schválila nové zloženie redakčnej rady Bulletinu SAK. Príspevky a korešpondenciu, ktorá sa týka B SAK, treba posilať na e-mailovú adresu výkonnej redaktorky M. Mlynárikovej: publik@tbb5.sitka.stuba.sk;
- OS pre legislatívu (J. Gašpar) sa bude zaoberať najmä otázkami uplatňovania zákona o knižniciach č. 183/2000, zákona o povinnom výtlačku č. 212/1997 v znení zákona č. 182/2000, uplatňovaním vyhlášky MK SR o MVS v praxi, ďalej prípravou podkladov a pripomienok k návrhom nových vyhlášok a vykonávacích predpisov potrebných pre knižnice;
- OS pre elektronizáciu (M. Rakús) má v pláne najmä správu webovej stránky SAK, podujatia súvisiace so sprístupňovaním slovenských národných autorít prostredníctvom internetu a CD-ROM, využitie CDS/ISIS na prácu so záznamami v UNIMARC-u a pripomienkovanie materiálov o elektronizácii a internetizácii knižníc;
- OS pre zahraničnú spoluprácu (B. Bellérová) upriami pozornosť na rozvíjanie kon-

taktov s obdobnými zahraničnými asociáciami (vrátane SDRUK a SKIP) a na lepšiu prezentáciu v zahraničí;

- Sekcia akademických knižníc (M. Sakalová) má v pláne seminár EBLIDA o problematike licencií elektronických informačných zdrojov (v júni 2001), seminár o informačnom zabezpečení vzdelávacieho, vedeckého a výskumného procesu v podmienkach AK a o Stratégii rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2005 (v máji – júni 2001) a akciu Dni akademických knižníc (v septembri – októbri 2001).
- Sekcia verejných knižníc (K. Ďurovcová) sa bude venovať najmä príprave, realizácii a výsledkom Týždňa slovenských knižníc.

Správna rada SAK prerokovala aj prihlášky ďalších knižníc a schválila členstvo v SAK:

- Gemerská knižnica v Rožňave,
- Ústav vedecko-technických informácií pre pôdohospodárstvo v Nitre.

SR SAK zároveň navrhla ponechať výšku členského poplatku na rok 2001 bezo zmien. Tento návrh sa bude schvaľovať na valnom zhromaždení v marci v SNK v Martine.

Výška členského poplatku je diferencovaná podľa typu knižnice takto:

1. vedecké knižnice: SNK, UKB, CVTI SR	3 200,- Sk
2. akademické a ostatné vedecké a špecializované knižnice	2 200,- Sk
3. verejné knižnice	1 700,- Sk
4. školské knižnice	500,- Sk

Členský poplatok na rok 2001 je možné uhradiť prevodným platobným príkazom na číslo účtu: 465 34-112/0200, Všeobecná úverová banka, a. s., Bratislava-centrum, Slovenská asociácia knižníc, IČO: 30845 181. V správe pre prijímateľa uveďte: členské na rok 2001 a názov inštitúcie.

-jk-

Týždeň slovenských knižníc (2. ročník)

Vážení kolegovia,

po veľmi úspešnom priebehu 1. ročníka Týždňa slovenských knižníc (TSK) schválila správna rada SAK (SR SAK) na svojom januárovom zasadnutí organizačné a programové zabezpečenie tohtoročného 2. ročníka Týždňa slovenských knižníc, ktorý sa bude konať v dňoch od 26. marca do 1. apríla 2001. O nezastupiteľnosti knižníc v humanizačnom procese demo-

kratickej spoločnosti vypovedá i motto 2. ročníka **Človek v knižnici**. Presvedčme teda i prostredníctvom podujatí TSK spoločnosť o tom, že knižnice sú dostupné každému a sú príjemným a kultivovaným miestom na stretávanie sa ľudí.

Koordinačným garantom podujatia sú členovia sekcie verejných knižníc SAK (predsedníčka Mgr. Katarína Ďurovcová, Krajská štátna knižnica L. Štúra vo Zvolene), ktorí majú na starosť zber informácií o zapájaní sa jednotlivých knižníc a ich pripravovaných podujatiach v jednotlivých regiónoch. Spoluorganizátorom podujatí TSK je i Spolok slovenských knihovníkov.

V súlade s odporúčaniami na zlepšenie propagácie podujatia sa SR SAK rozhodla vyhlásiť výtvarnú súťaž **Plagát TSK** pre študentov stredných umeleckých škôl. Víťazný grafický návrh plagátu sa bude realizovať v 3. ročníku podujatia roku 2002. Tohto roku nájdete na webovej stránke SAK s novou doménou www.sakba.sk v elektronickej podobe logo TSK. Jeho autorom je významný slovenský grafik Ladislav Čisárik ml. (nar. 1953), ktorý sa venuje grafickému dizajnu a výtvarnej heraldike. Okrem iného je aj autorom výtvarného spracovania štátnych symbolov SR. Toto logo môžu knižnice použiť na všetkých svojich propagačných materiáloch. Okrem toho sa členovia SR SAK zúčastnia tlačovej konferencie MK SR, na ktorej budú zástupcov tlače informovať o programe **Týždňa slovenských knižníc**, o rozsahu zapojených knižníc, ako aj o ďalších zaujímavostiach, čím bude odštartovaná celoštátna mediálna kampaň. Odporúčame usporiadať podobné podujatia pre zástupcov regionálnej tlače na úrovni jednotlivých regiónov pod patronátom riaditeľov krajských štátnych knižníc a členov sekcie verejných knižníc.

Snažme sa v našom záujme využiť TSK na ďalšie zviditeľnenie knižníc a sústredenú propagáciu rozsahu a kvality knižnično-informačných služieb, ktoré naše knižnice poskytujú verejnosti. Odporúčanými podujatiami sú dni otvorených dverí, bezplatný zápis nových čitateľov, odpustenie sankčných poplatkov, prezentácia nových služieb (internet, elektronické informačné zdroje), besedy so spisovateľmi, autorské čítania, literárne večery, podujatia pre špeciálne skupiny používateľov (seniori, handicapovaní, deti, rodinné návštevy), výstavy a semináre, burzy kníh, stretnutia s vydavateľmi. Významné podujatia TSK na regionálnej úrovni odporúčame pripravovať pod záštitou prednostov krajských úradov.

Vážení kolegovia, dovoľujem si Vás v mene SAK požiadať o zapojenie sa do prípravy a organizácie podujatí v rámci nadchádzajúceho **Týždňa slovenských knižníc**.

PhDr. Mária Kadnárová, predsedníčka SAK

Nezabudnite!

Váš

sa bližší!

Podujatia Slovenskej asociácie knižníc v roku 2001

Termín	Názov podujatia	Miesto	Kontakt
26. 3. - 1. 4.	Týždeň slovenských knižníc		durovcov@kskl.sk
29. 3.	Valné zhromaždenie SAK	Martin	kadnarova@healthnet.sk
29. - 31. 5	INFORUM - zájazd	Praha	bellerov@uniag.sk
18. 6.	Informačné zabezpečenie vzdelávacieho, vedeckého a výskumného procesu... - seminár	Žilina	sak@ukonovell.utc.sk ~
19. 6.	EBLIDA - licencie na prístup k elektronickým publ. - seminár	Žilina	sak@ukonovell.utc.sk ~
sept./október	Dni akademických knižníc		sak@ukonovel.utc.sk ~
október	Vymáhanie nevrátených dokumentov - seminár	Zvolen	durovcov@kskl.sk
november	Bibliotéka - prezentácia členských knižníc SAK	Bratislava	knizcelk@ulib.sk
november	Plagát TSK - výstava grafických návrhov	Bratislava	kadnarova@healthnet.sk
november	Valné zhromaždenie SAK	Bratislava	

(MK)

CELIP – prvé zasadnutie riadiacej skupiny

(Riga, 17. – 18. november 2000)

Návrh projektu CELIP (Central and Eastern European Licensing Information Platform) pochádza zo spoločnej dielne celoeurópskej knižničnej organizácie EBLIDA a fínskej manažérky Tuuly Haavisto a je koncipovaný ako pokračovanie predchádzajúceho úspešného projektu CECUP, s ktorým sme sa mali možnosť zoznámiť aj na Slovensku. Vychádza zo skutočnosti, že elektronické časopisy a iné webové produkty stále výraznejšie zasahujú do akvizičných aktivít knižníc, ktoré v záujme toho vstupujú do zmluvných vzťahov s národnými i medzinárodnými vydavateľmi a uzatvárajú licenčné dohody. Cieľom projektu je jednak zmapovanie situácie v oblasti licencií na elektronické zdroje v regióne strednej a východnej Európy, ale tiež snaha pomôcť knižniciam zvládnuť prechod na nové technologické i právne prostredie. Projekt sa financuje z prostriedkov 5. rámcového programu pre výskum a vývoj Európskej komisie a oficiálne bol spustený 1. novembra 2000 s tým, že jeho ukončenie je plánované na 31. január

2002. Súčasťou CELIP je, podobne ako v prípade ukončeného CECUP, analýza stavu v oblasti licencií na základe spolupráce expertov združených v riadiacej skupine (steering group) a zorganizovanie národného seminára k tejto problematike.

V dňoch 17. a 18. novembra 2000 sa v hlavnom meste Lotyšska Rige konalo úvodné zasadnutie riadiacej skupiny projektu, na ktorom sa zúčastnili zástupcovia všetkých desiatich participujúcich knižničných asociácií (za Slovensko SAK) z krajín strednej a východnej Európy (Bulharsko, Česká republika, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko), výkonná manažérka pani Tuula Haavisto, Concha Fernandez de la Puente z Európskej komisie a Teresa Hackett z EBLIDA.

Najdôležitejšou časťou rokovania bola diskusia o organizačnom a finančnom zabezpečení CELIP. Na rozdiel od CECUP, v rámci ktorého jednotlivé národné knižničné asociácie vystupovali v úlohe pridružených partnerov, CELIP akceptuje tieto asociácie ako subkontraktorov EBLIDA, ktorí majú pre hlavného organizátora zabezpečiť určité funkcie, spojené najmä s organizáciou národných seminárov. Z tohto dôvodu národné asociácie musia uzatvoriť s EBLIDA individuálne zmluvy, na základe ktorých im EBLIDA uhradí všetky náklady spojené s organizáciou seminára i účasťou expertov na jednotlivých zasadnutiach riadiacej skupiny, maximálne do celkovej výšky 4 500 eur. Diskusia sa točila najmä okolo obsahu zmluvy EBLIDA a Európskej komisie i obsahu zmlúv EBLIDA s národnými asociáciami (zmluvy v anglickom jazyku), výške plánovaných finančných prostriedkov v nadväznosti na skutočnosť, že náklady jednotlivých asociácií spojené s účasťou expertov na zasadnutiach nebudú vyvážené – v dôsledku toho organizátorky projektu konštatovali, že sumu vyhradenú v rozpočte na stretnutia expertov treba považovať za predbežné. V súvislosti s tým sa vyjasňovali tiež pozície niektorých členov skupiny, ktorí mali námietky voči faktu, že rozpočet projektu neráta so žiadnymi platovými náhradami, hoci viacerí účastníci – napriek tomu, že reprezentujú asociáciu – sú zamestnaní v iných organizáciách. Táto debata sa napokon uzavrela konštatovaním, že tieto náklady by jednotlivé národné asociácie mali považovať za svoj finančný vstup do CELIP.

Teresa Hackett informovala o poslaní a aktivitách EBLIDA, zdôraznila význam tejto organizácie pre knižnice a informačné inštitúcie v Európe a vyzvala knižničné asociácie i jednotlivé knižnice z regiónu na širšie zapojenie do jej činnosti. Aktuálne informácie o EBLIDA, vrátane linky na diskusnú skupinu e-cup, ktorá sa venuje problematike autorského práva, si záujemcovia môžu nájsť na webovej stránke www.eblida.org, pričom táto stránka sa tiež stane hlavným komunikačným priestorom projektu CELIP.

Národný seminár o licenciách sa bude organizovať pod názvom *Pristup k elektronickým zdrojom: otázky licencií* a podľa uznesenia riadiacej skupiny sa bude orientovať najmä na začiatočníkov v tejto oblasti. Značný časový priestor zabrala práve diskusia o tematickej špecifikácii seminára – problematika licencií všeobecne by zahrnula širokú škálu problémov od licencií na digitálne zdroje, problematiku využívania audiovizuálnych dokumentov až po otázky digitalizácie tradičných dokumentov. V súvislosti so

zameraním seminára sa zdôrazňuje jeho väzba na podobné projekty, ktoré sa riešia či riešili pod egidou Európskej komisie alebo mimo nej (Exploit, Cultivate, eIFL). Termín akcie zatiaľ nebol stanovený, do úvahy pripadá jar alebo jeseň roku 2001, pričom sa odporúča (kvôli možným úsporám) taktika spojenia tejto akcie s iným významnejším knihovníckym podujatím. Národným organizátorom sa tiež odporúča pozvať pracovníkov z archívov a múzeí a zamerať sa tiež na inštitúcie, ktoré v jednotlivých krajinách zastupujú záujmy európskych krajín a USA – British Council, EÚ, Goethe Institut, L'Institut Français. Správna rada SAK na svojom zasadnutí koncom novembra už navrhla niektoré možné dátumy, tie však treba prekonzultovať s hlavnou prednášateľkou Tuulou Haavisto.

Predbežne dohodnutý program podujatia by sa mal zamerať na niekoľko problémových okruhov:

- prezentácia zmien v práci knižníc v elektronickom prostredí – licencie a konzorciá;
- prezentácia dokumentu *Stanovisko CECUP k právam používateľov v elektronických publikáciách*;
- prehľad medzinárodnej situácie v oblasti licencií, modelové licencie a licenčné princípy;
- aktuálny stav v návrhu smernice EÚ o autorskom zákone;
- prezentácia European Copyright Focal Point vrátane www stránok CECUP;
- obchodné a zmluvné právo v SR;
- prehľad domácich skúseností s ohľadom na licenčný prístup k elektronickým publikáciám;
- diskusia o možných riešeniach.

Riadiaca skupina zatiaľ neuzatvorila diskusiu o tom, čo sa bude prezentovať ako hlavný študijný materiál pre účastníkov seminára, ktorý bude potrebné preložiť do slovenčiny. Veľmi pravdepodobnou alternatívou je brožúrka *Licensing digital resources: How to avoid the legal pitfalls*, ktorú zostavila Emanuella Giavarra a vydala EBLIDA a ktorú už v originálnej verzii vlastní účastníci národného seminára o autorskom práve z roka 1999. SKIP pred časom vydal český preklad tejto publikácie spolu s cenným komentárom JUDr. Martina Boháčka k právnej praxi v Českej republike, takže keby sa podarilo dohodnúť s predstaviteľmi českej knihovníckej asociácie, bol by to určite veľmi hodnotný materiál aj pre slovenských knihovníkov. Technická stránka organizácie seminára by bola podobná, ako to bolo v prípade CECUP – účastníci budú mať k dispozícii simultánny preklad prednášky pani Tuuly Haavisto, ktorá bude používať slovenský preklad svojej prezentácie, ktorý bude neskôr publikovaný aj na webovej stránke CELIP.

Jedným z hlavných výstupov projektu CELIP bude prehľad aktuálneho stavu využívania licencií v krajinách strednej a východnej Európy. Na tému využívania elektronických zdrojov sa už na Slovensku realizovalo niekoľko prieskumov, avšak určité údaje sú v tomto kontexte nové. Predbežný návrh dotazníka, ktorý predložila na zasadnutí riadiacej skupiny Tuula Haavisto, bude na základe diskusie a pripomienok zo strany

účastníkov upravený a doplnený. Je preto pravdepodobné, že v priebehu roka 2001 sa na členské knižnice SAK (ale aj ostatné) obrátíme s prosbou o vyplnenie dotazníka s cieľom zistiť aktuálny stav v oblasti prístupu k internetu, využívania elektronických zdrojov a ich typológie, či možností konzorciálneho prístupu.

Program zasadnutia riadiacej skupiny CELIP v Rige mal predovšetkým technicko-organizačný charakter, keďže išlo o prvé stretnutie predstaviteľov jednotlivých knižničných asociácií s prvoradým cieľom vyjasniť pozície a úlohy všetkých zúčastnených strán. Naplánované sú ešte dve stretnutia – jedno by sa malo uskutočniť v polovici budúceho roka v nadväznosti na zasadnutie výboru EBLIDA v Brémach a okrem stretnutia s expertmi EBLIDA a ECUP na autorské právo by sa mali vyhodnocovať už realizované národné semináre. Posledné stretnutie by sa malo konať v Prahe začiatkom roka 2002 a jeho hlavným obsahom bude diskusia s predstaviteľmi vlastníkov autorských práv, autormi a vydavateľmi.

PhDr. Jaroslav Šušol, CSc.

Zákon o slobode informácií a knižnice

Národná rada SR sa 17. mája 2000 uzniesla na zákone č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým sa upravujú podmienky, postup a rozsah slobodného prístupu k informáciám v zmysle Ústavy Slovenskej republiky a Listiny základných práv a slobôd. Občania majú podľa tohto zákona demokratické právo obracať sa s požiadavkami o informácie na všetky štátne orgány a obce, ako aj nimi zriadené právnické osoby, ktoré hospodária s verejnými financiami a nakladajú s majetkom štátu či obcí. Tieto organizácie a inštitúcie majú povinnosť žiadateľom aj zodpovedne odpovedať a poskytovať informácie. Jednotlivé ustanovenia zákona nemôžeme na tomto mieste rozoberať, treba však, aby sa s ním knihovníci dobre zoznámili a podľa svojej pôsobnosti ho uplatňovali v praktickom živote knižníc.

Povinnosť sprístupňovať informácie podľa tohto zákona majú okrem iných:

- štátne orgány a inštitúcie (Kancelária prezidenta SR, Národná rada SR, vláda SR, ministerstvá a ústredné orgány štátnej správy, krajské a okresné úrady, špecializovaná štátna správa atď.),
- územná samospráva a jej orgány,
- organizácie zriadené štátnymi orgánmi alebo orgánmi územnej samosprávy, ktoré v celom rozsahu financuje zriaďovateľ (organizácie rozpočtové) alebo ktorým na ich činnosť zriaďovateľ zo svojho rozpočtu prispieva (organizácie príspevkové). Typickým príkladom takýchto organizácií sú aj školy, *knižnice* a iné kultúrne zariadenia.

V minulom roku bol prijatý knižničný zákon (zákon NR SR č. 183/2000 Z. z.), ktorý už v § 2 svojich základných ustanovení uvádza:

„Knižnica zabezpečuje slobodný prístup k informáciám šíreným na všetkých druhoch nosičov; napomáha uspokojovanie kultúrnych, informačných, vedeckovýskumných a vzdelávacích potrieb; podporuje celoživotné vzdelávanie a duchovný rozvoj. Knižnica plní svoje úlohy poskytovaním knižnično-informačných služieb z vlastných knižničných fondov a sprístupňovaním vonkajších informačných zdrojov.“

V poznatkovu orientovanej spoločnosti sa funkcie knižníc, osobitne verejných, oproti minulosti ďalej zvyrazňujú a rozširujú. Vyplýva to z viacerých medzinárodných dokumentov; napríklad podľa *Kodanskej rezolúcie* (október 1999) verejné knižnice:

- „majú strategickú príležitosť ovplyvňovať vzrast kvality života a demokratických možností občanov informačnej spoločnosti zabezpečovaním slobodného a rovnoprávneho prístupu k vysokokvalifikovaným informáciám,
- podporujú rozvoj obcí prostredníctvom informačných služieb vytvorených na uspokojovanie miestnych potrieb; sú dôležitými nástrojmi na redukovanie nerovnosti medzi informačne bohatými a informačne chudobnými občanmi,
- vzhľadom na svoje rozšírenie verejné knižnice poskytujú pre celoživotné vzdelávanie efektívnu infraštruktúru a ľahký prístup k obsahu virtuálnych sietí ...,
- majú v súlade s kultúrnou dimenziou Zmluvy o EÚ mimoriadnu zodpovednosť za kultúrne dedičstvo, literatúru a gramotnosť...“ (pozri tiež Bulletin SAK č. 2/2000, s. 32 – 34).

Vo verejných knižniciach teda pôjde aj o poskytovanie, resp. sprostredkovanie „verejných“ informačných služieb, ktorými sa:

a) zabezpečujú rôzne informačné potreby širokej používateľskej verejnosti, občanov bez ohľadu na ich finančnú, fyzickú a vzdelanostnú spôsobilosť – z rôznych miestnych, regionálnych, štátnych i zahraničných zdrojov,

b) realizujú právo verejnosti na informácie o činnosti a hospodárení štátnych orgánov, orgánov samosprávy a ďalších subjektov financovaných celkom alebo sčasti zo štátnych zdrojov.

Označenie verejných knižníc za prirodzené informačné centrá, v ktorých budú pre širokú verejnosť dostupné verejné informácie, nie je náhodné, lebo v podmienkach Slovenskej republiky majú už teraz (alebo si postupne vytvárajú) niektoré základné predpoklady a možnosti:

- existujú vo všetkých dôležitých sídlach a sú „spojené“ do celoštátneho kooperatívneho systému vzájomne sa podporujúcich a doplňujúcich organizačných článkov;
- majú a systematicky sa usilujú o kvalifikované personálne zabezpečenie knižnično-informačných služieb (vzdelanie, skúsenosti s vyhľadávaním, získavaním a sprostredkovaním rôznych informácií); pretrvávajúce problémy so spoločenským a finančným ohodnotením knižnično-informačnej práce personálnu prácu, žiaľ, však zhoršujú;
- postupne sa vybavujú základnou výpočtovou technikou, pripájajú na elektronické

siete a internet. Rýchlejšiemu postupu stále bráni najmä nedostatočná finančná podpora zo strany štátu nielen pokiaľ ide o elektronizáciu knižníc, ale aj ich celkové existenčné zabezpečenie (doplňovanie fondov literatúry, informačné technológie, spojovacie a kopirovacie zariadenia, priestorové problémy atď.);

- mnohé knižnice majú čulé pracovné kontakty medzi sebou navzájom (MVS, MMVS, elektronická pošta a služby...), s orgánmi a inštitúciami štátnej správy a územnej samosprávy, profesijnými organizáciami, partnerskými zahraničnými knižničnými a informačnými subjektmi.

Verejné knižnice majú spomínané funkcie aj v iných vyspelých krajinách, preto i v našom štátnom informačnom systéme by sa malo pre úlohy knižníc nájsť zodpovedajúcejšie postavenie.

V rámci povinnosti verejných knižníc podieľať sa na realizácii zákona č. 211/2000 ide najmä o nasledujúce okruhy úloh:

a) poskytovanie, resp. sprístupňovanie informácií uvedených v paragrafoch 3 až 7, pri dodržaní obmedzení prístupu k informáciám podľa paragrafov 8 až 13 a nasledujúcich ustanovení zákona (v záujme toho sa starajme dôraznejšie o to, aby sme na sprostredkovanie informácií mali v knižniciach čím skôr viac informačných terminálov či PC prepojených na internet, telekomunikačných a kopirovacích zariadení, ako aj snaživých, kvalitných a kvalifikovaných pracovníkov, ale neprehliadajme ani také informačné „drobnosti z iného súdka“, ako sú napríklad pravidelné výročné správy o činnosti a hospodárení vlastnej knižnice, prezentovanie informácií v masových oznamovacích prostriedkoch a pod.);

b) poskytovanie informačných služieb podporujúcich právne vedomie občanov (ale dajme si ruku na srdce, majú napríklad aspoň väčšie verejné knižnice – mestské, okresné, regionálne, vedecké, akademické, špeciálne – vo svojich študovniach k dispozícii Zbierku zákonov, zodpovedajúcu literatúru, tlačenu alebo na CD-ROM, najdôležitejšiu dennú tlač a iné relevantné periodiká, alebo aj nevyhnutné technické zariadenia a pripojenie na internet?);

c) poskytovanie informačných služieb pre oblasť vzdelávania a celoživotného vzdelávania; knižnice by si mali precízne ujasniť túto svoju rolu, potreby, možnosti a zábery vo svojich konkrétnych podmienkach;

d) poskytovanie regionálnych informácií podčiarkuje nevyhnutnosť úzkej spolupráce s orgánmi miestnej, okresnej a regionálnej štátnej správy a samosprávy, ale aj s organizáciami či inštitúciami hospodárskeho, sociálneho, vzdelávacieho a kultúrneho charakteru, etablovaných v príslušnej lokalite;

e) poskytovanie informačných služieb a informačných možností handicapovaným občanom s ohľadom na ich špecifické potreby.

V týchto súvislostiach treba priebežne prehodnocovať, rozvíjať a skvalitňovať z obsa-

hového, organizačného, personálneho, technického, ale i finančného hľadiska zabezpečenie rovnováhy medzi právami občanov na prístup k informáciám a úlohami a možnosťami knižníc pri poskytovaní verejných informačných služieb. Pritom by sme mali lepšie využiť i metódy vzájomnej výmeny skúseností vrátane zúžitkovania skúseností našich českých kolegov. V tomto smere sme za nimi zaostali.

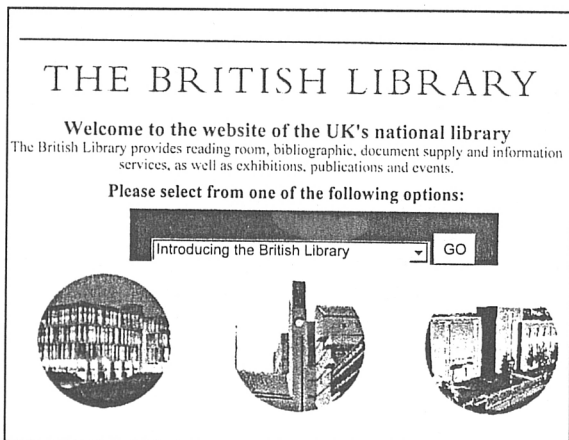
Ústredné orgány štátnej správy, krajské a iné úrady si zriadili na poskytovanie informácií aj osobitné informačné pracoviská, napríklad:

- Kancelária prezidenta SR na e-mail adrese: informacie@president.sk,
- Úrad vlády SR: urad@vlada.gov.sk, www.government.gov.sk,
- Národná rada SR zverejňuje informácie na www.nrsr.sk.

Prevažná väčšina občanov má možnosť prístupu k internetu stále ešte veľmi obmedzenú. Knižnice majú ambíciu tento nedostatok vo veľkej miere odstrániť. Možno si ani dosť neuvedomujeme, že si tým súčasne vytvárame aj príležitosť pritiahnúť do našich knižníc – za dobrou knihou, aktuálnymi informáciami a relevantnými poznatkami dôležitými pre rozvoj kvality života ľudí – ďalších a ďalších používateľov knižnično-informačných služieb.

-jk-

Britská knižnica sa otvorila svetu

Prístup k viac než desiatim miliónom kníh a časopisov uplynulých 500 rokov ponúka užívateľom internetu zadarmo Britská knižnica. Na to, aby zistili, kde majú hľadať informácie, už nebudú musieť bádatelia a študenti tráviť hodiny priamo v čítárni. Pomocou počítača budú mať prístup k verejnému katalógu, jednému z najväčších informačných zdrojov na svete.

Napríklad pod zadaním kľúčového slova Čapek možno vyhľadať až 451 odkazov, z ktorých možno zistiť vydanie jednotlivých diel a miesto, kde je kniha uložená. Britská knižnica je na adrese www.bl.uk.

SME, 31. januára 2001

PREČÍTALI SME ZA VÁS

Knižnice v Poľsku

Maria Sliwińska

Keď železná opona a berlínsky múr oddelili strednú a východnú Európu od západnej, čas zastavil na dlhé polstoročie aj knižničný vývoj. Aby knižnice v Poľsku dostihli svetový vývoj, museli uskutočniť niektoré väčšie zmeny.

V Poľsku, tak ako v iných krajinách, máme verejné, vedecké, školské a iné knižnice. Možno prekvapuje, že knižnice sú stále hojne využívané. Počet používateľov v univerzitných knižniciach ešte stále vzrastá, keďže v priebehu posledných desiatich rokov trojnásobne vzrástol počet študentov. Všetky knižnice zápasia s problémami, ale majú aj niektoré pozoruhodné úspechy. V nedávnych rokoch boli pre knižnice postavené početné nové budovy: moderná knižničná budova z roku 1973 pri Univerzite Mikuláša Koperníka v Toruni, Knižnica Varšavskej univerzity a verejná Sliezska knižnica v Kato-viciach, otvorená pred dvoma rokmi. Vo Varšave sú knihy voľne prístupné, kým v Kato-viciach sú uložené v boxoch, vyberá ich robot a sú rýchlo automaticky dopravené, podľa požiadavky používateľa, priamo z najvzdialenejšieho miesta.

Inou významnou zmenou je automatizácia knižničných procesov, ktorá sa začala začiatkom roka 1990 vďaka finančnej podpore z Mellonovej nadácie. Malé, väčšinou „doma vyrobené“ systémy boli nahradené systémami VTLS, Horizon, Innopac, Aleph, TINlib a Prolib. Poľský súborný katalóg NUKAT, sponzorovaný Mellonovou nadáciou, sa pripravuje. Je výsledkom obtiažnej dohody, vyplývajúcej z vášnivých diskusií medzi konzorciom 21 knižníc, Koalíciou knižníc (56 knižníc) a Národnou knižnicou s vlastnými systémami.

Knihovníci svoje ďalšie vzdelávanie zamerali smerom od manuálnych k automatizovaným operáciám, najmä pre ich citlivosť na systém selekcie a implementácie. Katalógizátori sa tiež mali veľa čo učiť: napríklad kreovanie záznamov autorít prekladaním a osvojovaním si predmetových hesiel Kongresovej knižnice (LCSH – Library of Congress Subject Headings) cez francúzsky systém RAMEAU zahŕňalo zvládnutie dvoch zahraničných jazykov, anglického a francúzskeho.

Iným novým úspechom poľských knižníc je rozšírenie ponuky služieb. Parlamentná knižnica a niektoré univerzitné knižnice zriadili Európske dokumentačné strediská poskytujúce dôležité materiály EÚ, ktoré si potrebné najmä pre inštitúcie spolupracujúce s partnermi z EÚ. Niektoré knižnice sa špecializovali na poskytovanie obchodných informácií. Najaktívnejšie na tomto poli sú verejné knižnice v Krakove a Štetíne. Veľa knižníc si vytvorilo svoje webové stránky.

Najväčším problémom je nedostatok primeranej finančnej podpory. Je ohromné množstvo toho, čo treba urobiť, a prostriedky majú tendenciu ísť do silnejších sektorov, než sú knižnice. Iným problémom je neúčinný knižničný manažment, nedostatok školenia a preškolovania knihovníkov, ktorí by mali byť predovojom informačnej spoločnosti v takej miere, ako sú v USA alebo západnej Európe.

Knihovníci sú ľudia, ktorí testujú používanie nových metód a informačných technológií v nastávajúcej informačnej ére. Žiaľ, poľskí knihovníci nemajú na to veľa príležitostí. Iná oblasť, ktorá potrebuje zdokonalenie, je starostlivosť o záujem zákazníkov zo strany knihovníkov. Knižnice nevenujú dostatočnú pozornosť vykonávaniu meraní a spokojnosti používateľov. Používatelia ešte stále vnímajú knižnice v ich tradičnej podobe.

Všetky významné zmeny, ktoré sa v knižniciach udiali, boli interné, a preto pre verejnosť neviditeľné, nehľadiac na automatizované katalógy. Tie však nie sú správne doceňované, lebo ešte neobsahujú dostatok záznamov. Počet záznamov v najväčších univerzitných knižniciach je: Varšava 161 000, Krakov 192 000, Toruň 230 000, Gdansk 61 000, Lublin 107 000, Vroclav 79 000. Iba verejná knižnica v Katoviciach skatalogizovala pred sťahovaním do novej knižničnej budovy temer všetky svoje knihy, čo zabralo 20 knihovníkom skoro dva roky. Nachádza sa tam vyše 600 000 záznamov, ale bez výberu a registrácie autorít.

Jeden z projektov EÚ, ktorý bude štartovať koncom roka 2000, privedie knižnice, archívy, múzeá, galérie a iné inštitúcie kultúrneho dedičstva k formovaniu kooperačnej siete. Budú sa vytvárať centrá kultúrneho dedičstva pre šírenie informácií EÚ o politike a iniciatívach informačnej spoločnosti, ako aj o vedeckovýskumných príležitostiach v zmysle 5. rámcového programu.

Táto kooperácia bude prekračovať geografické hranice medzi inštitúciami kultúrneho dedičstva. V Poľsku začnú tento proces traja partneri: Medzinárodné centrum pre informačný manažment, systémy a služby (NCU) v Toruni, Hlavný úrad štátnych archívov vo Varšave a Múzeum umenia v Lodži.

Bola dohodnutá vedúca skupina, ktorá by formulovala pre vládu (ministerstvá kultúry a vzdelávania, v pôsobnosti ktorých je väčšina knižníc, múzeí a archívov) podnety na výrazné zvýšenie investícií do kultúrnych inštitúcií, ktoré sú veľmi dôležité pre informačnú spoločnosť.

Je nádej, že táto stratégia bude úspešná, keďže poľské knižnice a archívy majú spoločnú históriu svojej činnosti. Bolo to tak vždy vtedy, keď knižnice a archívy mali spoločnú profesijnú asociáciu. Kooperácia knižníc a archívov bola podporená národným programom záchranu kníh tlačených na kyslom papieri.

V procese významných zmien knižnice pracujú metódami, ktoré si vyžadujú vysoko kvalifikovaný personál. Kto chce pracovať v poľskej knižnici? Sú to ľudia, ktorí milujú knihy, krásnu atmosféru, alebo tí, čo radi pomáhajú iným. Práca s knihami si však vyžaduje postupy, ktoré by umožňovali použitie automatizovaného systému, vyžaduje

znalosti využívania rozmanitých počítačových systémov, báz dát, elektronických katalógov atď. Práca s verejnosťou môže byť stresujúca a knihovníci musia byť schopní riešiť zložité situácie.

Jeden z prvých moderných výcvikových kurzov pre knihovníkov ponúkla Univerzitná knižnica vo Vroclave a zahrnoval týždeň základného školenia o počítačových katalógoch a bázach dát.

Zmeny v katalogizácii od manuálu k počítačovým systémom potrebujú výcvik najmä pri tvorbe záznamov autorít. Toto školenie ponúкло Centrum pre formáty a súbory autorít vo Varšave spočiatku len tým knihovníkom, ktorí si zvolili systém VTLS, neskôr všetkým poľským knižnicami.

Kurz moderného knižničného manažmentu ponúkla Univerzita v Hull vo Veľkej Británii v rámci projektu TEMPUS. Knižnice v Toruni a Lodži boli medzi tými kooperujúcimi inštitúciami, ktoré mohli vyslať mnohých knihovníkov na stretnutie aj s knihovníkmi z Maďarska a Českej republiky. Bola to zaujímavá skúsenosť a vytvorili sa dobré kontakty medzi kolegami z Východu a Západu. Čoskoro vyvstala myšlienka kreovať medzinárodné stredisko, kde by sa knihovníci mohli navzájom stretávať, učiť sa spolu a vytvárať združenia také dôležité pre rozvoj informačnej spoločnosti.

Výsledkom bolo vytvorenie Medzinárodného centra pre informačný manažment, systémy a služby (ICIMSS) pri Univerzite Mikuláša Koperníka roku 1997 s poslaním poskytnúť knižniciam v strednej a východnej Európe vzorové školenie s pomocou amerických a anglických kolegov.

ICIMSS sa usiluje:

- byť pre región excelentným centrom na poskytovanie kontinuálneho profesionálneho rozvoja v zaopatrení distribuovaných elektronických dát a manažment knižničných služieb pre praktikov, školiteľov a postgraduálnych študentov;
- poskytovať krátke kurzy informačného povedomia;
- vykonávať výskum v oblasti knižničných a informačných služieb;
- v budúcnosti organizovať magisterské a doktorandské štúdium.

ICIMSS bolo vybudované vďaka pomoci modernej, príslušenstvom plne vybavenej Univerzity Mikuláša Koperníka a napriek finančným problémom odovzdalo profesionálne rozvojové programy trom skupinám knihovníkov z Bulharska, Chorvátska, Maďarska, Lotyšska, Litvy, Moldavska a, prirodzene, Poľska. Krátke kurzy informačného manažmentu boli poskytnuté aj štátnym úradníkom.

ICIMSS bolo partnerom v početných európskych projektoch, napr. DEDICATE, TEMPUS a EXPLOIT, a bude zapojené do budúcich sietí kultúrneho dedičstva.

V projekte DEDICATE knihovníci pripravili dištančné vzdelávacie kurzy informačnej gramotnosti pre študentov. Okrem toho experti z krajín strednej a východnej Európy dostali grantové príspevky na návštevy európskych podujatí.

Práve za posledných desať rokov prekonalí poľské knižnice dlhú a dobrodružnú cestu z 19. do 21. storočia. Bolo to možné najmä vďaka obetavosti jednotlivých knihovníkov, ktorí tento proces odštartovali a ktorí neopustili knižnice pre prácu v biznise, ani neodišli do zahraničia, kde platy môžu byť desaťnásobne vyššie. Poľské knižnice sa teraz tešia na ďalšiu spoluprácu s kolegami z iných krajín, ktorá bude slúžiť informačnej spoločnosti. Vyžaduje si to dobre premyslenú stratégiu, ktorá by sa realizovala v spolupráci s ministerstvami bez toho, aby sa úsilie zdvojovalo.

Každá knižnica by mala mať rolu, ktorá bude vyúsťovať do spoločnej služby dostupnej poľským používateľom alebo každému reálnemu či virtuálnemu používateľovi. Práve tak, ako sa Koperník presťahoval z geocentrickej do heliocentrickej sústavy, musia sa zmeniť knihovníci a umiestniť používateľa do centra svojej starostlivosti.

Viac informácií o ICIMSS môžete nájsť na www.icimss.uni.torun.pl.

*Prameň: Information Europe, jeseň 2000, s. 26 – 28.
(Výťah pripravil Ing. Ján Kurák.)*

Knižničné portály alebo virtuálne informačné pracoviská

A. Gawroński – M. Dynkowski

Už sme si privykli na obraz knižnice, ktorej významnou súčasťou je počítač. A hoci je v mnohých knižniciach jeho používanie dosť obmedzené, azda vo väčšine sa už možno prostredníctvom neho prechádzať po svete internetu. Knihovníci, ktorí mali možnosť skôr sa potýkať s internetom, vyvodili už z toho praktické závery. V mnohých poľských, dokonca malých knižniciach už nie je ničím nezvyčajným verejný prístup k internetu, takže otázkou dnes nie je, ako využívať počítač v knižnici, ale ako uviesť do našich informačných pracovísk internet. Je zrejmé, že rôznorodosť a početnosť dostupných zdrojov determinuje úroveň našich informačných služieb nezávisle od toho, aké bohaté máme knižničné zbierky. Rozšírenie príručných knižných zbierok o elektronické zdroje sa stalo i v Poľsku normou, lebo tým vznikla možnosť doplniť informačné pracovisko o zdroje, o ktorých predtým, keď sa vydávalo len v tradičnej forme, sme mohli len snívať. No napriek tomu, čo hovoria nekritickí entuziasti internetu, pri jeho využívaní je potrebné zachovať mieru a súdnosť rovnako ako pri budovaní tradičného pracoviska. O dôležitosti prístupu k možnostiam internetu sa presvedčame najmä dnes, keď súčasne s rozvojom nových technológií sa do celosvetovej pavučiny stihli chytiť všetci ochotní, aby čo aj len najskromnejšia WWW stránka upovedomila svet o ich existencii. Svet sa stal globálnou dedinou rýchlejšie, ako to predpovedal McLuhan.

V súvislosti s prakticky ničím neobmedzeným prístupom do siete a ľahkosťou umiestnenia vlastnej stránky WWW je však kvalita informácií nachádzajúcich sa v internete často veľmi rozdielna a ohodnotenie jej ceny pri takom množstve je čoraz ľahšie a

pravdepodobnosť utopenia sa v informačných smetiach, či elegantnejšie povedané – v informačnom šume, sa stáva oveľa väčšia. Keď k tomu pridáme ešte malú vierohodnosť prameňov, na ktorých je často postavená internetová informácia, neserióznosť alebo zvyčajnú uponáhľanosť autorov, potom ľahšie pochopíme vážnosť problému spojeného s využívaním internetu v informačnej práci. Taktiež pri obdive informácií objavujúcich sa v internete si musíme zachovať veľkú ostražitosť, keď ich odovzdávame čitateľovi. Menej na tom záleží, keď si informácie niekto vyhľadáva sám v internetovej kaviarni. No úplne iná situácia nastáva vtedy, keď také informácie získava čitateľ v knižnici. A hoci nás dráždi myšlienka, že každý tradičný prameň by mal byť zastúpený elektronickým pandantom, lebo je to moderné a svetové, pamätajme na to, že ešte dlho bude pre našich používateľov neporovnateľne atraktívnejšia nielen hodnota, ale aj dostupnosť a svojskosť „papierovej“ encyklopédie než studená, hoci farebná obrazovka monitora.

Hlavnou otázkou je teda to, ako v každodennej práci s rozvahou a zároveň s pôžitkom využívať internet na jednej úrovni s inými tradičnými zdrojmi. Otázka je vcelku zásadná, totiž – ako vyplýva z pozorovania – internet využívame vo všeobecnosti chaoticky a dosť sporadicky. Na jednej strane sú príčinou chýbajúce vedomosti o jeho zásobách, nedostatok času na ich spoznávanie, a na druhej strane nedostatok tzv. technických poznatkov o tom, ako sa správne v internete pohybovať a čo robiť s textmi a obrázkami, ktoré nás zaujímajú, nehovoriac o nezriedkavom strachu z počítača a slabej znalosti anglického jazyka. Napriek tomu je už dnes internet ťažko popierateľným zdrojom informácií, ba priarn zásobárňou prameňov spájajúcich v sebe slovo, obraz i zvuk.

Pre veľké informačné firmy na celom svete už pred rokmi bolo jasné, že pri takom tempe rozvoja internetu a masovosti prístupu k nemu treba toto bohatstvo informácií akosi usporiadať. Prestali stačiť najschopnejšie vyhľadávače, čiže špeciálne programy prehľadávajúce tisícky internetových strán, dokonca podľa najjednoduchších kľúčových slov. Najstaršia a najpodstatnejšia zásada organizácie knižničných zbierok – ich usporiadanie podľa pevných oblastí či tried – sa tu ukázala nielen prospešná, ale aj nevyhnutná. A hoci je nedostatok záväzných ucelených pravidiel, jednako už aj čo najjednoduchšie usporiadanie internetových adries dáva rozhodne väčšie šance každému, kto hľadá niečo, čo je skutočne hodnotné. Dnes okrem veľmi vhodných vyhľadávačov indexujúcich obsah celých strán (Altavista, Google) sa objavuje čoraz viac katalógov a portálov, ktoré sa predbiehajú v reklame služieb. Ich rastúci počet spôsobil, že bolo potrebné vybudovať postupnú úroveň informácií, metainformácií, čiže katalógy katalógov, portály portálov.

Ak máme v informačnej práci možnosť využívať internetové zdroje, treba pamätať nielen na technickú pomoc. Pretože hoci sa objavujú tlačene katalógy internetových adries, jednako treba pamätať na dosť rýchle zastarávanie v nich obsiahnutých informácií, na zmenu adries alebo jednoducho likvidáciu mnohých stránok WWW. Veľmi aktuálnym a úplnejším prameňom údajov sú už spomínané elektronické katalógy a portály realizované špecializovanými firmami, ku ktorým musíme mať ľahký a rýchly

prístup. Je potrebné tiež sledovať počítačovú tlač, odborné vydavateľstvá, rozhlasové a televízne informačné programy venované internetu. Na knižnom trhu sa čoraz častejšie objavujú „odvetvoví“ sprievodcovia po internete, ktorí sa pripravujú so zreteľom na používateľa konkrétnej profesie. Okrem hodnotných technických zreteľov obsahujú veľa užitočných adries (zároveň s charakteristikou zdroja). Zaujímavé propozície v tomto ohľade dostali aj knihovníci.

Takmer všetky väčšie knižnice na svojich webových stránkach umiestňujú kontakt na stránky iných knižníc. Je to veľmi cenné uľahčenie a skrátenie cesty pri našich vyhľadávaniach. Osobitnú úlohu tu zohrávajú tzv. multikatalógy a metakatalógy. Tým najjednoduchším spôsobom máme prístup k súboru informácií o zásobách mnohých knižníc, súboru, ktorý môže dočasne plniť funkciu centrálného katalógu. V poľských podmienkach sú to informácie ešte veľmi neúplné, lebo internetové katalógy obsahujú zvyčajne len nevelikú časť zbierok. Veľké knižnice vytvárajú tiež knižničné portály, umiestňujúc súbory spojení s prístupom k mnohým bibliografickým bázam, často plno-textovým, vydavateľstvám, časopisom, inštitúciám. Zaujímavé katalógy adries podľa oblastí tvoria niekedy na svojich stránkach redakcie odborných časopisov. Dobrým príkladom takého knižničného katalógu je napr. súbor liniek vytváraný prostredníctvom EBIB. Súbory spojení umiestnené na webových stránkach sú často základom pri určovaní hodnoty danej stránky.

Usporiadaný a rýchly prístup ku knižničným katalógom a bibliografickým bázam je neobvyčajne dôležitý. Predsa však v práci knižnice sú podstatné aj faktografické informácie z najrozličnejších oblastí a internet predstavuje ich nezastupiteľný zdroj. Spojenia iba s katalógmi iných knižníc – to je málo. Informačné pracovisko musí disponovať oveľa širším výberom zdrojov. Ako sme zdôraznili, rôznorodosť a množstvo zdrojov svedčí o jeho hodnote. Rôznorodosť charakterizuje taktiež služby poskytované v ktoromkoľvek portáli – od agentúrnych správ a predpovedí počasia po biznis, umenie, právo, literatúru, turistiku, zábavu, motorizmus, film, hudbu, prácu atď. Pri sledovaní internetových adries treba brať do úvahy aj vlastné potreby a ponechať v našom príručnom katalógu „obľúbených“ iba tie, po ktorých budeme siahat' často. Pri výbere obsahu treba použiť dosť prísne kritériá podľa jeho hodnoty.

V Poľsku je doposiaľ nedostatok knižničných portálov budovaných so zreteľom na vytvorenie „virtuálnej príručnej knižnej zbierky“ ako zložky informačného pracoviska, registrujúceho a usporadúvajúceho užitočné adresy bez nutnosti robiť si starosti po každý raz ich zapisovať. Ich „vhadzovanie“ do „obľúbených“ sa vykonáva len čiastočne a v nie veľkom rozsahu.

Dobrym príkladom skutočne knižničných portálov sú takí sprievodcovia po internetových zásobách ako BUBL.LINK, Virtual Librarycyz LI (Librarians Index to the Internet).

BUBL.LINK indexuje okolo 10 000 adries zo všetkých oblastí vedy a všestranné vyhľadávacie stroje (podľa adries, titulov, predmetových hesiel Kongresovej knižnice, ba i Devayovej klasifikácie) umožňujú slobodný pohyb po nich aj nováčikom.

LII je anotovaným zoznamom vyše 6 400 internetových adries v predmetovom systéme, vyselektovaných a pripravených knihovníkmi s obširnými anotáciami (indexovanými) pri každej adrese. Tak ako v prípade iných internetových katalógov, história LII sa začala v r. 1990 od „oblúbených“ informačného pracovníka Verejnej knižnice v Berkeley. Dnes je to už grantmi podporovaný program, zahrnujúci nielen technické zdokonalenia systému, ale aj školenia, príručky, pracoviská pre knihovníkov pracujúcich na LII. Možnosť vyhľadávania podľa 5 kritérií, čitateľné hierarchické uloženie vynikajúco uľahčujú nájdenie prameňov, ktoré nás zaujímajú. Adresy týkajúce sa najväčšej tematiky nie sú formálne postupne zoradené, ale v hodnotových skupinách: Best of..., Directories, Databases, Specific Resources. Jedinou prekážkou vo všeobecnom využívaní týchto portálov v našich knižniciach je azda anglický jazyk a nevelké množstvo zohľadnených pofských prameňov, čomu sa nemusíme čudovať.

Potreba zhromažďovať a usporadúvať elektronické informačné pramene narastá v knižniciach súčasne s rozvojom možnosti správneho a rýchleho prístupu k internetu. Od chvíle, keď vznikla možnosť rýchlejšieho spojenia s internetom, v oddelení informácií a bibliografie Vojvodskej a mestskej verejnej knižnice J. Piłsudského v Lodži sme rozhodli o inom prezentovaní pre nás denne prospešných adries na obrazovke. Ako najlepšia forma sa ukázala osobitná webová stránka informačného oddelenia – malý knižničný portál, v ktorom sme usporiadaným spôsobom (hoci ešte nedokonalým a ustavične modifikovaným) umiestnili niekoľko liniek, zaodejúc všetko do skromného, ale azda zaujímavého grafického šatu, čo tiež nie je pre používateľov bezvýznamné. Nie je to očividne samostatný usporadúvací a prehľadávací program, ale skôr usporiadaná kniha adries a jej nazývanie „portálom“ je skôr naznačením do budúcnosti než aktuálnym ocenením. Hlavným cieľom bolo uľahčiť cestu k internetovým prameňom informačným pracovníkom, ale aj čitateľom. Vytvorenie takejto stránky v súčasnosti nie je nijakým problémom a najlepšie je ju umiestniť ako stránku sprevádzajúcu stránku hlavnej knižnice s priamym spojením do nej. Avšak rovnako dobre môže stránka existovať ako samostatne umiestnená na niektorom serveri – dôležitá je totiž všeobecná prístupnosť k nej. Pre menšie verejné knižnice či školské je takáto stránka najvyššou metodickou pomocou v informačnej práci. Možnosť „stiahnuť“ zredukovaný súbor dovoľuje nainštalovať v každej chvíli zaktualizovanú verziu stránky, čo umožňuje pokojné oboznámenie sa s jej štruktúrou a obsahom offline, aby sa nestrácal čas pri spojení online. Taký kontakt používateľov s našim katalógom ich zároveň nabáda k spoluúčasti na jeho tvorbe. Elektronickou poštou možno totiž oznámiť návrhy na iné hodnotné adresy alebo zaslať úvahy o www stránke tohto typu.

V našom „portáli“ sme umiestnili predovšetkým spojenia na najčastejšie využívané vyhľadávacie a portály spolu s vyhľadávacími súborov FTP alebo poštových adries. Osobitnú skupinu tvoria inštitúcie a organizácie rôzneho druhu, ako sú rozhlas, televízia, výchova. Prvoradé miesta zaujímajú knižnice (s priamymi spojeniami na webové stránky alebo do knižničných katalógov a báz), knižkupectvá, vydavatelie. Osobitnú skupinu tvoria časopisy, encyklopédie a slovníky, normy a patenty. Tu nájdeme spoje-

nia vedúce k prameňom, ktorých hodnotu je ťažko určiť, od Encyclopaedie Britanica po encyklopédie odborné, poľské aj cudzie, od slovníkov jazykových po slovníky národné. Popri niekoľkých desiatkach titulov poľských časopisov, ktorých elektronické verzie sú už prístupné v internete, dostaneme sa k mnohým titulom z celého sveta a také vitríny ako Prasa Media, IT (Internet Technologies Polska), NewJour či Lange and Springer nám otvárajú cesty do ďalších. Možnosť využívať zároveň najčerstvejšie vydania novín a archívy (často bezplatne), ako aj získať plné texty článkov, to je do pokúšenia privádzajúca ponuka pre informačné služby, ale predovšetkým pre čitateľov.

Osobitnou skupinou súboru spojení, akú navrhujeme, sú rôzne oblasti – administratíva, astronómia, hospodárstvo (reformy), film, história, literatúra, medicína, hudba, právo, náboženstvo, prostredie. V každej z nich nájdeme bázy dát, ktorých prospešnosť sa už potvrdila v našej každodennej praxi. V časti literatúra nájdeme napríklad bázy kníh a časopisov z „druhého obehu“, z rokov 1976 – 1989 jedínú svojho druhu, bibliografiu vytvorenú s lekárnickou dôkladnosťou, ktorá je hodna obdivu. Taktiež tu nájdeme virtuálne knižnice textov krásnej literatúry. V časti právo a hospodárstvo je zhromaždených veľa právnických báz (vrátane plnotextových zbierok zákonov) i elektronických, ktoré sú veľmi užitočné v práci našej Čítárne právnicko-ekonomických a obchodných informácií. Dostať sa z rôznych častí k viacerým adresám umožňujú linky z rôznych miest, napr. do kníhkupectva (oddelenia kníh) sa možno dostať nielen z oddelenia kníh, ale aj z pododdelenia nákupy v časti hospodárstvo.

Možno si položiť otázku, či v situácii, keď každá z knižnic vytvára súbory spojení na svojej stránke, má zmysel vytvárať postupné súbory a tiež vyčleňovať priame spojenia do konkrétnych inštitúcií či titulu časopisu. Odpoveď je jednoduchá. Keď pracujeme v určitom stredisku, realizujeme jeho informačné potreby. S tým cieľom (tak ako individuálne budujeme štruktúru našich zbierok a tradičné informačné pracovisko, aby sme uspokojili potreby) aj pomoc knihovníka pri využívaní internetových zdrojov sa ukazuje zatiaľ ako nevyhnutná. Raz sa môže stať, že schopnosť navigácie po internete v čitateľskom a knihovníckom svete bude natoľko univerzálna, že budovanie takých katalógov sa stane nepotrebné, čo je však hudbou budúcnosti. Nateraz, ako vyplýva z porovnania, dokonca používateľ, pre ktorého internet nie je tajomstvom, dáva prednosť osobitným odkazom pred vyhľadávačom. A nielen čitateľ, ale aj knihovník. Stojí za to teda čitateľovi pomôcť, kým sa dočkáme špecializovaných poľských knižničných portálov budovaných podľa najlepších modelov. Dôkazom toho je práve dva roky existujúca naša stránka, ktorá popri prechodných technických problémoch potvrdzuje oprávnenosť budovania takej metodologickej pomoci pre čitateľov i knihovníkov.

Prameň: Biblioteczne portale albo wirtualne warsztaty informacyjne. EBIB, Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy, 7/2000 (15), 7 s. (www.oss.wroc.pl/biuletyn).

(Výťah spracovala PhDr. L. Fordinálová.)

Informácie

♦ *Ceny kníh: Rada prijala rezolúciu*

Dňa 23. novembra 2000 prijala Rada ministrov kultúry rezolúciu, ktorá vyzýva Európsku komisiu, aby vzala do úvahy kultúrnu rozmanitosť a kultúrnu hodnotu kníh pri aplikácii pravidiel konkurencie a voľnom pohybe tovarov. Okrem toho vyzýva EK, aby venovala pozornosť rizikám okolitých, národne fixovaných cenových systémov, vývoju elektronického obchodovania a importov medzi krajinami, ktoré používajú systém pevných cien kníh.

Harmonizácia neposkytuje právnu základňu pre systém pevných cien, ktorý považujú niektoré členské štáty za nevhodný. EK naopak žiada Radu ministrov kultúry, aby uvažovali o intervenciách v oblasti vzdelávania, digitálnych kníh a podpory autorov a vydavateľov namiesto redukovania knižnej politiky v diskusii o pevných cenách.

Hot News (extra), nov. 2000

♦ *Slovanské a východoeurópske informačné zdroje*

Haworth Press nedávno vydalo nový časopis, ktorý je zameraný na pokrytie všetkých aspektov informácií a knižničných služieb v slovanských krajinách, Rusku a bývalých krajinách ZSSR. Zahŕňa krajiny: Albánsko, Arménsko, Azerbajdžan, Bielorusko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvátsko, Česká republika, Estónsko, Gruzínsko, Maďarsko, Kazachstan, Kirgizská republika, Lotyšsko, Litva, Mecedónsko, Moldavsko, Poľsko, Rumunsko, Rusko, Slovensko, Slovinsko, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina, Uzbekistan a Juhoslávia (Srbsko, Čierna Hora). Časopis obsahuje referenčný materiál o slovanských a východoeurópskych informačných zdrojoch v knižniciach, archívoch a na internete.

Časopis je primárne určený knihovníkom a ostatným informačným profesionálom, kladie dôraz na súčasný a budúci vývoj a na praktické aspekty poskytovania informácií používateľom. Obsahuje články o internete, predajcoch slovanských a východoeurópskych titulov, seriálov a revue.

V prípade záujmu o ukážkové číslo sa kontaktujte na adrese:

Journal Division, Haworth Information Press, 10 Alice Street, Binghamton, New York 13904-1580 USA, e-mail: getinfo@haworthpressinc.com.

Information Europe, jeseň 2000, s. 14.

Chystané podujatia

◆ *Sixth European Conference on Electronic Directories*

(Šiesta európska konferencia o elektronických adresároch)

Sophia Antipolis, Francúzsko, 3. – 5. máj 2001

Výstava, ktorá bude prezentovať najnovší vývoj a novinky pre tvorbu elektronických adresárov.

Bližšie informácie:

EADP (European Association of Directory and Database Publishers), fax: +32 2 646 36 37,

e-mail: mailbox@eadp.be; <http://www.eadp.be/>

◆ *20th Jerusalem International Book Fair*

(20. jeruzalemský medzinárodný knižný veľtrh)

Jeruzalem, Izrael, 7. – 11. máj 2001

Tento veľtrh, zahŕňajúci semináre, spoločenské udalosti, medzinárodné sympóziá a zájazdy, ponúkne medzinárodný obchod, nové podnikateľské príležitosti, profesionálne kontakty, priame výmeny, multimediálne a online informácie, trendy budúcnosti a vytváranie sietí.

Bližšie informácie:

Jerusalem International Book Fair, PO BOX 775, Jerusalem 91007, tel.: 972 2 629 64 15, Fax:

972 2 624 31 44, e-mail: jer_fair@netvision.net.il; <http://www.jwrsalembokfair.com>

◆ *LIDA 2001 – Libraries in the Digital Age*

(Knižnice v digitálnom veku)

Dubrovnik, Chorvátsko, 23. – 27. máj 2001

Kurz sa zameriava na problematiku požiadaviek na prostredie pre knižnice, informačné systémy a služby v digitálnom veku s dôrazom na posúdenie problémov, pokroku a riešení. Prednášky, diskusie, demonštrácie a workshopy pokryjú témy z praxe a výskumu informačných služieb, etiky a informácií v digitálnom veku.

Bližšie informácie:

Libraries in the Digital Age (LIDE), Department of Information science, Faculty of Philosophy,

I Lucica 3, 10000 Záhreb, Chorvátsko, fax: + 385 1 6156 879, e-mail: lida@ffzg.hr;

<http://www.ffzg.hr/infoz/lida/>

◆ *ICHIM 2001 – International Cultural Heritage Informatics*

(Informatika medzinárodného kultúrneho dedičstva)

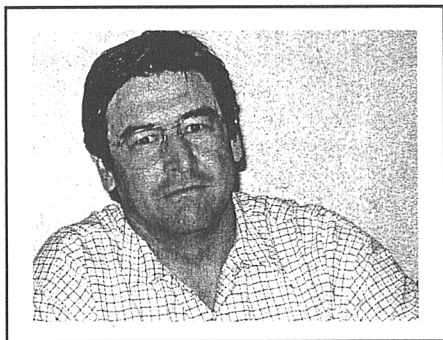
Miláno, Taliansko, 3. – 7. september 2001

Bližšie informácie:

Archives & Museum Informatics, 2008 Murray Ave., Suite D, Pittsburgh, PA, 15217 USA; Otázky

a komentáre: e-mail: ichim2001@archimuse.com, www.archimuse.com

Životné jubileum

4. februára 2001 oslávil svoje päťdesiate piate narodeniny popredný slovenský odborník v oblasti knižničnej a informačnej vedy *doc. PhDr. Dušan Katusčák, PhD.* Pôvodne vyštudoval v roku 1968 Pedagogickú fakultu, odbor slovenčina – francúzština, jeho profesionálna kariéra sa však od počiatku rozvíjala v odbore knižničná a informačná veda. Po absolvovaní vysokoškolského štúdia nastúpil do Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej, kde až do roku 1978 pracoval ako

bibliograf, neskôr vedúci teórie a koordinácie bibliografie. Podieľal sa na spracovaní Bibliografie článkov zo slovenských novín a časopisov za roky 1918 – 1945, ako aj na riešení štátnej výskumnej úlohy zameranej na počítačové spracovanie Slovenskej národnej bibliografie.

V rokoch 1978 – 1982 pôsobil v Medzinárodnom centre vedeckých, technických a ekonomických informácií v Moskve v oblasti metodológie informačných systémov, informačných jazykov a bibliografie. Popritom si zvyšoval kvalifikáciu. Roku 1979 absolvoval rigorózne štúdium s prácou *Bibliografia v systéme literárneho vzdelávania*, roku 1981 aspirantské štúdium s dizertáciou *Informatika v systéme všeobecného a školského literárneho vzdelania*.

Po štvorročnom pobyte v Medzinárodnom centre VTEI v Moskve roku 1983 nastúpil na post zástupcu riaditeľa Slovenskej národnej knižnice a roku 1987 na funkciu vedeckého tajomníka Matice slovenskej. Túto funkciu vykonával až do roku 1990. V tomto období zohral významnú úlohu ako autor projektu a hlavný riešiteľ štátnej výskumnej úlohy *Integrovaný knižnično-informačný systém na báze elektronizácie*. V rokoch 1991 – 1992 pôsobil ako samostatný vedecký pracovník oddelenia výskumu Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej, kde pokračoval v iniciovaní projektov retrospektívnej konverzie katalógov a aplikácie medzinárodných štandardov a odporúčaní (UNIMARC, ISBD).

Od roku 1992 začal pôsobiť ako vysokoškolský pedagóg na Katedre knihovníctva a vedeckých informácií Filozofickej fakulty UK v Bratislave, v rokoch 1997 – 2000 ako jej vedúci. Tu dodnes prednáša predmety bibliografia a bibliografická kontrola, bibliogra-

fická komunikácia, informačná analýza a informačná politika. Jeho odborné vedomosti z oblasti teórie aj praxe sa stali prínosom pre skvalitnenie učebného programu katedry. Za jeho pôsobenia vo vedení katedry sa prehĺbili kontakty pracoviska s knižničnou praxou. Tu nemožno nespomenúť jeho výraznú zásluhu na dokončení a vydaní spoločného projektu katedry, terminologického a výkladového slovníka Informačná výchova, ktorý bol roku 1999 ocenený prámiou Literárneho fondu za kolektívne encyklopedické diela.

Významným medzníkom v jeho pedagogickej kariére bola habilitácia na docenta roku 1998 s habilitačnou prácou Moderná bibliografická komunikácia a integrujúcich nástrojov výmeny bibliografických údajov. Táto práca je nielen syntézou jeho teoretických a praktických vedomostí, ale predovšetkým prezentáciou jeho koncepcie modelu bibliografického systému ako moderného informačného systému.

Veľmi rozsiahla publikačná činnosť je obrazom jeho odbornej fundovanosti, ale aj dokladom veľmi rozsiahlych aktivít v rôznych oblastiach knižničnej a informačnej vedy, pričom vždy sledoval rozvoj základných integračných nástrojov národného knižničného systému na Slovensku. Z najvýznamnejších prác okrem množstva vedeckých štúdií a odborných článkov je potrebné spomenúť redakčné práce na Bibliografickom zborníku, zborníku Veda a kultúra na Slovensku 1971, zborníku z 1. slovenského knihovníckeho kongresu 1996, záverečné štúdie štátnych výskumných úloh Automatizácia Slovenskej národnej bibliografie (1975), Integrovaný knižnično-informačný systém na báze elektronizácie IKIS (1990), monografia Bibliografická komunikácia: Výmena bibliografických údajov (1994), príručka Ako písať vysokoškolské a kvalifikačné práce (1998), spoluautor slovníka Informačná výchova. Terminologický a výkladový slovník. (1998), autorizovaný preklad UNIMARC-u UNIMARC manuál (1993), za ktorý mu Slovenský literárny fond udelil cenu Mateja Bela za odborný preklad, preklady štandardov ISO a iné.

Veľmi významnou súčasťou jeho profesijnej kariéry je pôsobenie v odborných profesijných organizáciách, ktoré poukazuje na jeho snahy a schopnosti presadiť do praxe svoje odborné koncepcie a znalosti. V rokoch 1992 – 1996 bol zvolený a pôsobil ako predseda Spolku slovenských knihovníkov. Z tohto postu presadzoval predovšetkým svoje iniciatívy z oblasti informatizácie a štandardizácie, veľmi významná bola jeho koncepcia a realizácia 1. slovenského knihovníckeho kongresu roku 1996 v Nitre. Z pôsobenia v ostatných profesijných a odborných organizáciách spomeňme aspoň najvýznamnejšie: Sekcia IFLA pre výskum a vzdelávanie, Ústredná knižničná rada SR, Gestorská rada pre knižničnú a informačnú vedu UK, Slovenský literárny fond – sekcia pre vedeckú a odbornú literatúru a počítačové programy, vedecká rada Slovenského pedagogického nakladateľstva a iné.

Jeho úzke prepojenie s praxou dokumentujú rozsiahle aktivity pri implementácii programov, projektov, štandardov: lokalizácia US knižnično-informačného systému VTLS

v Štátnej vedeckej knižnici Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Univerzita Komenského v Bratislave, implementácie bibliografického formátu US-MARC, formátu USMARC pre autority a holdingy a iné.

V posledných rokoch sa jeho aktivity orientovali predovšetkým na prípravu nového knižničného zákona a vytvorenie samostatnej Slovenskej národnej knižnice v Martine. Schválenie zákona o knižniciach č.183/2000 a ustanovenie samostatnej Slovenskej národnej knižnice sú výsledkom jeho vytrvalosti a cieľavedomosti, ale aj schopnosti presadiť odborne aj spoločensky svoju koncepciu ďalšieho rozvoja národného knižničného systému na Slovensku. Menovaním za generálneho riaditeľa Slovenskej národnej knižnice v roku 2000 dostal plný priestor na realizáciu tejto koncepcie.

Pri príležitosti jeho životného jubilea mu teda zaželajme veľa zdravia a tvorivých síl pri realizácii jeho plánov a predsavzatí.

PhDr. Anna Čabrunová